

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

נד א מיי פ"ח מהלכות
הוא מוקדקק הלכה ב ג
סמך ענין על טושי"ח ח"מ
סמוך שם סמך ב:
זה ב מיי פ"ה מהל'
מלכות הלכה א:

(א) פסחים ב [וע"ש]
מענין י: [וע"ש]
(ב) [מסכתין] דף לט,
(ג) לעיל כב: (ד) [לקמן]
סא: (ה) [לקמן קז:]
(ו) ז"ב ק: [סנהדרין כ:
יבמות ע"ג:] (ז) ד"ה
שאלמנן, (ח) פסחים ה,
(ט) [וע"ה] הוספות פסחים
ג ד"ה יבם, ומוספות
ימא"ה, ד"ה אמר ומוזין
ל: ד"ה מהל'.

הנהרות הב"ח

(ב) גמ' דפלטמס הוו
וקא מיציעא:

גליון הש"ס

גמ' רבא בעידן
רתחא. ענין משנת
רבי"ש סימן קל"ט: שם
מהו ליטול גדישין
ובזו. ע"י סנהדרין דף כ
ע"ב מוה"ר מנחם: תוס'
ד"ה שפ"א וכו' לא
הציו. ע"י גמ' המלך
שמואל משנת גינת רובי
פ"ח ו"ד לוח כה:

הנהרות וציננים

(א) ע"ל רבי אמר רבי
אבי (ב"ש, ובבב"ד ר'
אמר ור' אסי:) [ב] בע"י
ובב"י הגורמין אני
הבית: [ל] [לפ"מ] שם
גיטין סח ע"ה ד"ה
וכתיב כי דא"פ
השוק לא נכתב עדין
היי דייקא נחא ג"כ הא
וע"י סנהדרין פב ע"א
(גליון:) [ד] צורך להוסיף
למ"ד (ב"ש, וכו')
בבב"ד: [ט] נדעיל
לישנא דקרא (בבב"ד):
[ז] נדעיל (בבב"ד):
[ח] יש להוסיף
לע"ר אחרת ויצא
מע"ר אחרת אורי (ובב
תמ'): [ט] בבב"ד נוסף
גם: [ע] צ"ל מע"ר
(ש"ש):

ליקוטי רש"י

יבנם בכי טוב. היולא
לדך יבנם ענינה לבית
מלך בעוד חמה זורחת
ולמן ימנן עד הין
המטה יולא וזו טוב לו
שלא להלמד
מלך כי טוב ומה היא
טובמו מפני החיות ומני
הלכסום (פסחים ב, ב)
וערב בעוד שסחטה
הרמס שאין לטעון מליון
אי שם של יולא ענינה
ועקביט שפיר של
עלילת עלילות מרגל
אזה או נגד. ויצא בכי
טוב. שיימון על שיואל
כמו וילא אלוקים את
האור כי טוב ותענית י:
דשו"א [תרוויבו].
סחטה מועלת לשתיס
כמו (ספר א) אין שוה
לחלו חומת אש כיצט לא
[וכתיב ב. טו]. שתח
הכתוב בנזקי ממונו.
לכתיב כי תלל אש
דמשמע עמלנה. זכיר
בנזקי גופו. דקיי ליה
מענין לומר דף אמר.
השולל את הענינה. חיינו הכחוש דליו קעיד לחיי מוכך חן [לעיל כב.].
רעומי הולך לשלול עמלנה מנהדרין היושבים בשער צית לחס [שמואל-ב. כג. טו]. שהב"ד גלותו לא חלטיס
לעשות לו דרך קצו מצונו לפקדו או לכרמו [ובבב"ד י:]. לעשות יז דרך. לשלול ולכרמו [סנהדרין כ:]. שהמלך פורץ
במים וגזר מנפיו לעשות לו דרך ולא יעשה ימנו ושמואל ופקדיה המלך נפקא לן מקראו ונלמד ענינו דמשנת
ללמי רוס לנצי מלחמו קדיס גללוהו משל לחיי כלדדריסני נמי (הוריות ט, ט) והלכה הגדולה מלחמו [שבי"ט ב:]. אמר

בכי טוב. בעוד חמה זורחת ילך במלון ולא ימנן עד שחשך
ולבקר לא ישיכס ללאת עד שיואר כי טוב לישנא מעליה [ה] האור כי טוב
כלומר טוב הוא ללאת צו וליבנס צו מפני המזיק והלסוקין: הרב.
חרצו של מלאך המות: אימה. אימת מות של מלאך ולא בגלוי
כל כך: רתחא. דער: ספר בוי.
סמך חלונות: אם אמרו בו. בלרענה

אנשים מלועשי: ד"כא ספק נפשות.
במקום שחללה סס: תא שמע.
וקיפיה [ק] דקרא ועמה לכו ופלה אל
מחנה ארס אס ימיונו נחיה וגו':
וה"מ דלית בהו נקבה. להסמט מוטס
נקבה הוא לעבד: דשוויא [תרוויבו].
אגדהא ששמעתה דער אדם וטביס
שון זה שמעלנו ותחפלו זה: ויבס
תצא מעצמה. לחמו גרמנו לו
שקלקלנו והצטיח הקצ"ה לשלם לחילו
הוא הצעירה: פתח הכתוב בנזקי.
שהיק ממונו דמתיב כי תלל משמע
מעמלה שהלניק מתוך שלו והלכה
ולקח מתוך של חמירו: ויבס בנזקי
גופו. שקלחו מצעיר צדיס: משום
הציו. מוכך חן שמויק למחמו
דליו גופיה עבד הכל נמי לחיו
גופיה עבד ונפקא מיניה לחיינו צד'
דצדיס אס הזוק זה אדם כלדמרינן
צ"ב (דף כג.): אשר בשער. סנהדרין
זקני השער: שמון באש קמיביעיא
ז"ה. מעשה כל לפניו צמחנה שטרפו
אנשי גדיס של ישראל ונלך לשלול
הלכה אס חייצן לשלם כלס הטמונים
צמונו כ"י יהודה או פטורין כרצנן:
גדישין דשעורין הוו. אקרא סניך
דמתיב ומהי חלקת השדה מללה
שעורין: מלך פורץ. גר עדה אחרים
לעשות לו דרך וללוחסין שלו דלמתי'
צ"ב (דף ק): דרך המלך אין לה
שיעור: מלאה שעורים בו. דצברי
הימים: מלאה ערשים. כספר שמואל:
ויצילה. שלל יטרפיה הוליל וספור
להליל את עמנו צממו חמירו:
ה"ג

לעולם יבנם אדם בכי טוב ויצא בכי טוב
שנאמר [א] ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו
עד בקר ת"ר דבר בעיר כנס רגלך שנאמר
ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר
ואומר [ב] לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך
בערך ואומר [ג] מחוץ תשכל חרב ומחדרים
אימה מאי ואומר וכי תימא ה"מ בליליא
אבל ביממא לא תא שמע לך עמי בא
בחדריך וסגור דלתך וכי תימא ה"מ [היבא]
דליבא אימה מגואי אבל היבא דאיבא אימה
מגואי כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא
בעלמא טפי מעלי ת"ש מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה מחוץ
תשכל חרב [ד] רבא בעידן רתחא הוי סבר כוי
דכתי' [ה] כי עלה מות בחלונינו ת"ר רעב בעיר
פוז רגלך שנא' [ו] ויהי רעב בארץ וירד אברם
מצרימה [גורן] [ויגר] שם ואומר [ז] אם אמרנו
נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם מאי ואומר
וכי תימא ה"מ היבא דליבא ספק נפשות
אבל היבא דאיבא ספק נפשות לא ת"ש
לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה
ת"ר דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע
הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע
הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי
להדיא שלום בעיר אל יהלך בצדי דרכים
דכיון דלית ליה רשותא מחבי חבוי ומסגי
אדם יבנם אדם בכי טוב ויצא בכי טוב
יחיד לבית הכנסת שמלאך המות מפקד שם
כליו וה"מ היבא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה ת"ר כלבים בוכים
מלאך המות בא לעיר כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית
בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב [א] אסי קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא
מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק
מר פתח למימר שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה
הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקנה זקנה מלקטת לו
שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן אמר להן אי הכי [ב] אימא לכו מלתא דשוויא לתרוויבו [ג] כי תצא אש
ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה את הבערה שהבערתי
אני הציתים [ד] אש כציון שנאמר [ה] ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר [ו] ואני
אחיה לה חומת אש סביב ולכבוד אחיה שתוכה שמעתתא [ז] פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו
לומר לך אשו משום חציו: [ח] ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מכור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת
הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מכור בית לחם אשר בשער [ט] ויגו' מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא
אמר ר"ג טמון באש קמיבעיא ליה אי כר' [י] יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב הונא אמר
גדישים דשעורים דישאל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו
שלוחו ליה [יא] אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [ב] [ומלך] [ג] פורץ לעשות לו דרך
ואין מוחין בידו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרו גדישים דשעורין דישאל הוו וגדישין דעדשים
דפלשתים [ד] וקא מיבעיא להו [ה] מהו ליטול גדישין של שעורין דישאל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם
גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה [ו] חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא
אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי
היינו דכתיב חד קרא [ז] ותהי שם חלקת השדה מלאה ערשים וכתיב חד קרא [ח] ותהי חלקת השדה מלאה
שעורים אלא למאן דאמר למקלי מאי איבעיא להו להני תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים
דישראל דהוו מיטמרו בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי היינו דכתיב [ט] ויתצב בתוך החלקה
ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא [י] הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי

אלא

תורה אור השלם
א) ולקחתם אגרת
אזוב ויבולתים ברים
אשר בסוף והנחתם אל
הבשוק ואל שתי
המונות מן הדם אשר
בסוף ואתם לא תצאו
איש מפתח ביתו עד
בקר: [שמואל ב. כ]
[ג] דף עמי בא בחדריך
ויבגר דלתך בערך תבי
כמעט רגע עד עקר
[ד] [שעה ב. כ]
[ה] מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה [גם
בקר אש בתולה ויגן
עוד איש שיבא:
[הרמב"ם, הל' סח]
ד) כי יקלה מות
בחלונינו
בארמנותינו להכריח
עולל מחוץ בחורים
מרחבות: [ויש"ב. כ. ה]
[ה] עיר רגע פארץ ביד
אברו מצרימה אברו
שם כי כבוד הרעב
בארץ: [ויש"ב. כ. ה]
[ו] אם אמרו נבוא
העיר והרעב בעיר
ומתנו שם ואם ישבנו
פה ומתנו [ועתה לכו
ונפלה אל מחנה ארם
אם יחיונו נחיה ואם
ימתנו ומתנו:
[ויש"ב. כ. ה]
[ז] כי תצא אש ומצאה
קוצים ונאכל גדיש או
הקמה או השדה שלם
ישלם המבעיר את
הבערה: [שמואל ב. ה]
[ח] בלך [ז] את חמרו
שפך חרוץ אפי רצת
אש כציון ותאכל
[סודותיה: [ויש"ב. ה. יא]
[ט] ואני אחיה לה נבוא
אש תותא אש כבוס
ולכבוד אחיה כתובה:
[ויש"ב. כ. ה]
[י] ותאוה דוד [יאמר]
מי ישקני מים מבאר
בית לחם אשר בשער:
[שמואל ב. כ. טו]
יבקעו שלשת הגבורים
במחנה
וישאבו מים מבאר בית
לחם אשר בשער
וישאבו ויבאו אל דוד
ולא אבה לשתותם
וישך אתם ל"י:
[שמואל ב. כ. טו]
[כ] חבל ישיב רשע
גזילה ישלם בחקתי
החיים הלך לבחתי
עשות עול חיי ומה לא
ימות: [ויש"ב. כ. טו]
עדישים והעם [ג] מפני
פלשתים: [שמואל ב. כ. יא]. [ח] הוא היה עם דוד בפס דמים והפלשתים נאספו
שם למלחמה ותהי חלקת השדה מלאה ערשים והעם נכסו מפני פלשתים: [ויש"ב. כ. יא]. [ח] ויתצב
בתוך החלקה ויצילה בך את פלשתים ועש' [שמואל ב. כ. יא]

מקדקק ר"ת מדמקדיס כניסה
ליציאה דזכונס" מעיר אחרת איירי" [מ] מדליף צריס
(דף ג. ה. וס"ו) מאצרהס דמנפלה סגי לורוז מלות דכתיב
וישכס אצרהס צנקר ודלמנא משוס כי טוב הוא דלא השכיס אלל ודלי
מצינו לא שייך למימר שילא נבי
טוב שמכיר המוקשים והפתחים
ואע"ג דהכל מייתי קרא ואתם לא
תלאו איש מפתח ביתו עד צנקר
משמע דמצינו נמי מיירי יס לומר
דכיון דהוא סכנתא חשיב כמו לעיר [ב]
אחרת וצ"ק דמענית (דף ג. י.) מייתי
קרא דצנקר אור וכו' ואומר דאין
לקדקק צוה דלורחיה דגמרא צבי
צנקר צמה מדליקין (שם דף ג. ה.):
צין השמשות כהרף עין זה נכנס זה
יואל וצנקר עושין פסין (פירושין דף
כא.) נמי אמרינן אכל אדם מטפס
ועולה מטפס ויורד הוא דליף מושכס
אצרהס צנקר שפיר יליף למשוס כי
טוב לא היה צריך לאחר כיון דאלו לדבר
מלוה דשלוחי מלוה אין מוקין [ג]:
שמלאך המות המות מפקד שם
כליו. [א] לא גרסינן
שנאמר למכמס יפקד כליו דגבי
עשרה מסעות של סתריב כתיב הלי
קרא (עש"ט י.) כל על עית עבר
צמגרון למכמס יפקד כליו:
מהו [ה] ה"מ עצמו בממון חבירו.
איבעיא ליה אי חייב לשלם
כשהליל עמנו מפני פקוח נפש:
דלא שביק להו לאחלופי. צמרויהו
מתי ויילעל של שעורים שלל
נעלוה ע"מ לשלם עדשים ושל עדשים
שלל לקמיה ממי שזכה זה:

תורה אור השלם
א) ולקחתם אגרת
אזוב ויבולתים ברים
אשר בסוף והנחתם אל
הבשוק ואל שתי
המונות מן הדם אשר
בסוף ואתם לא תצאו
איש מפתח ביתו עד
בקר: [שמואל ב. כ]
[ג] דף עמי בא בחדריך
ויבגר דלתך בערך תבי
כמעט רגע עד עקר
[ד] [שעה ב. כ]
[ה] מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה [גם
בקר אש בתולה ויגן
עוד איש שיבא:
[הרמב"ם, הל' סח]
ד) כי יקלה מות
בחלונינו
בארמנותינו להכריח
עולל מחוץ בחורים
מרחבות: [ויש"ב. כ. ה]
[ה] עיר רגע פארץ ביד
אברו מצרימה אברו
שם כי כבוד הרעב
בארץ: [ויש"ב. כ. ה]
[ו] אם אמרו נבוא
העיר והרעב בעיר
ומתנו שם ואם ישבנו
פה ומתנו [ועתה לכו
ונפלה אל מחנה ארם
אם יחיונו נחיה ואם
ימתנו ומתנו:
[ויש"ב. כ. ה]
[ז] כי תצא אש ומצאה
קוצים ונאכל גדיש או
הקמה או השדה שלם
ישלם המבעיר את
הבערה: [שמואל ב. ה]
[ח] בלך [ז] את חמרו
שפך חרוץ אפי רצת
אש כציון ותאכל
[סודותיה: [ויש"ב. ה. יא]
[ט] ואני אחיה לה נבוא
אש תותא אש כבוס
ולכבוד אחיה כתובה:
[ויש"ב. כ. ה]
[י] ותאוה דוד [יאמר]
מי ישקני מים מבאר
בית לחם אשר בשער:
[שמואל ב. כ. טו]
יבקעו שלשת הגבורים
במחנה
וישאבו מים מבאר בית
לחם אשר בשער
וישאבו ויבאו אל דוד
ולא אבה לשתותם
וישך אתם ל"י:
[שמואל ב. כ. טו]
[כ] חבל ישיב רשע
גזילה ישלם בחקתי
החיים הלך לבחתי
עשות עול חיי ומה לא
ימות: [ויש"ב. כ. טו]
עדישים והעם [ג] מפני
פלשתים: [שמואל ב. כ. יא]. [ח] הוא היה עם דוד בפס דמים והפלשתים נאספו
שם למלחמה ותהי חלקת השדה מלאה ערשים והעם נכסו מפני פלשתים: [ויש"ב. כ. יא]. [ח] ויתצב
בתוך החלקה ויצילה בך את פלשתים ועש' [שמואל ב. כ. יא]

אונקלוס

בראשית כה תולדות צט

וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אַחִיו
וַיְדוּ אִחֻזַּת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
וַיִּצְחַק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלִדְתוֹ אֹתָם: לו וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה
וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֱהָלִים: כח וַיֵּאָהֵב
יַצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בְּפִיו וּרְבֵקָה אֲהַבְתָּ
אֶת־יַעֲקֹב: כט וַיִּזַּד יַעֲקֹב נֹזֵד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן־
הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב
הֲלֹעִיטָנִי נָא מִן־הָאָדָם הָאָדָם הִזֶּה כִּי עֵיף

שמה עשו: כו ובתר כן נפק
אחיה וידה אחידא בעקבא
דעשו וקרא שמה יעקב ויצחק
בר שתינ שנין פד ילדת תהון:
כו ורביאו עולמיא והוה עשו גבר
נחשירכן גבר נפק חקלא ויעקב
גבר שלים משמש בית אלפנא:
כח ורחם יצחק ית עשו ארי
מצידה הוה אכל ורבקה רחמת
ית יעקב: כט ובשל יעקב
תבשילא ועל עשו מן חקלא
והוא משלהי: ל ואמר עשו
ליעקב אטעמני כען מן סמוקא
סמוקא הדין ארי משלהי אנא על

רש"י

להיות עולה תמימה: (כו) ויגדלו הנערים ויהי עשו.
כל זמן שהיו קטנים לא היו נקראים נמעשיהם, ואין אדם
מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה
פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודה זרה (ב"ר סג ט): יודע
ציד. ללוד ולרמות את אביו בפיו, ושאלו, אבא היאך
מעשרין את המלח ואת התבואה, כסבור אביו שהוא מדקדק
במלות (סג): איש שדה. כמשמעו, אדם צטל ולודה
בקשתו חיות ועופות: תם. אינו בקי בכל אלה, לכו כן
פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים. אהלו
של סם ואהלו של עבר (סג): (כח) בפיו. כתרומתו בפיו של
יצחק. ומדרשו (מנח"מ ט), צפיו של עשו, שהיה לך אוחו
ומרמזהו בדבריו: (כט) ויזד. לשון ביטול, כתרומתו: והוא
עוף. ברמיזה, כמה דתימא (ילמ"ד ז לב) פי עיפה נפשי
להרגים (בבא בתרא טו: ב"ר סג יב): (ל) הלעיטני. אפתח פי
ושפוך הרבה לתוכה, כמו ששנינו (שבת קנ"ה) אין אוזנין את
הגמל אבל מלעיטין אוחו (ב"ר סג יג): מן האדום האדום.
עדשים אדומות. ואוחו היס ממ אברהם, שלא יראה את
עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיצה טובה שהנטיחו
הקדוש ברוך הוא (לעיל טו ט), לפיכך קצר הקדוש ברוך הוא

ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה
ונגמר בשערו כען שנים הרבה: (כו) ואחרי כן יצא אחיו
וג'. שמעתי מדרש אגדה (ראה ב"ר סג ט) הדורשו לפי פשוטו,
בדין היה אוחו צו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו
מן השניה, לא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שמי
אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה והנכנסת
אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה ילא ראשון,
ויעקב שנוצר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכבו שיהא
ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה ויטול את
הצורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק
לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו (ראה ב"ר סג ט):
ויקרא שמו יעקב. הקדוש ברוך הוא"י [ס"א אמר, אתם
קריטון לצבוריכם שם, אף אני אקרא לבני בצורי שם, הדא
הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב (ראה מנח"מ שמו"ד)]. דבר אחר,
אביו קרא לו יעקב, על שם אחיזת העקב: בן ששים
שנה. עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה
וראיה להריון, ועשר שנים הללו נפה והמתין לה כמו שעשה
אביו לשרה, כיון שלא נתעברה, ידע שהיא עקרה והתפלל
עליה. ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה

שפתי חכמים הקצר

עם כל זה אמרו הבריות כי רק מעשה נעוה הוא, ולא היו נכרים
במעשיהם עד שנעשו בני י"ג שנה (מנח"י עפ"י רא"ם). מא. דאם נפרש
שהיה צד חיות מאי יודע ציד, איש ציד מיבעי ליה. ועוד דלפי זה אתי
שפיר שיהיה יודע ציד ההפך מן איש תם, ויאישי שדה היפך יושב
אהלים (מנח"י עפ"י רא"ם). מב. דאינן חייבים במעשר לא מדאורייתא
ולא מדרבנן, מה שאין כן ירקות ופירות (רא"ם). מג. ולכן נקרא איש
שדה, ולא עובד בשדה, או איש אדמה' כמו בנח (לעיל ט כ), או עובד
אדמה' כמו בקין (לעיל ה ב) (מנח"י עפ"י רא"ם). מד. דאם לא כן יהוא
רעב מיבעי ליה (רא"ם). מה. כדכתיב בסמוך (פסוק לד) 'נזיר עדשים'
(מנח"י עפ"י אמ"ש). מו. מדכתיב גבי אברהם (פסוק ח) 'אין ושבע', ולא
כתיב 'ימים' כדכתיב ביצחק (להלן לה כט), שמע מינה שלא בא לכלל ימיו

כאדרת', ד'אדרת' אינה של שיער אלא של צמר (מנח"י עפ"י רא"ם, ראה
נח"י). לו. פי לכאורה הוה ליה למימר 'ואחרי כן יצא השני', כדכתיב
לפני זה 'ויצא הראשון', על כן דורשו כי באמת לא היה שני רק ראשון
(ד"ר). לז. דאם לא כן הוה ליה למימר 'וידו אוחות בו', 'בעקב עשוי'
למה לי (רא"ם). לח. דהא לא כתיב מי קרא אותו, ועוד דאחר זה כתיב
'ויצחק בן ששים שנה', שמע מינה דעד השתא לאו ביצחק משתעי, ומי
קרא אותו, על כרחך הקדוש ברוך הוא (מנח"י עפ"י מהרש"ל).
לט. וליפירוש שהקדוש ברוך הוא קראו יעקב אין צריך טעם לכך, ועל
כן פירש רש"י לעיל 'בעקב עשוי' סימן שאין מספיק וכו'. אבל לפירוש
זה הוא טעם לקריאת שמו יעקב (מנח"י עפ"י רא"ם). מ. אף על פי שמיד
כשיצאו מבטן נפרדו זה לרשעו וכו', כמו שפירש רש"י לעיל (פסוק כג),

אנכי על-כן קרא-שמו אדום: לא ויאמר

יעקב מכרה כיום את-בכרתך לי: לב ויאמר
 עשו הנה אנכי הולך למות ולמה-זה לי
 בכרה: לב ויאמר יעקב השבעה לי כיום
 וישבע לו וימכר את-בכרתו ליעקב:
 לד ויעקב נתן לעשו לחם ונזיר עדשים
 ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את-
 הבכרה: פ כו א ויהי רעב בארץ מלכד
 הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך
 יצחק אל-אבימלך מלך-פלשתים גררה:
 ב וירא אליו יהוה ויאמר אל-תרד מצרימה
 שכן בארץ אשר אמר אליך: ג גור בארץ
 הזאת ואהיה עמך ואברכך פי-לך ולזרעך

כן קרא שמה אדום: לא ואמר
 יעקב זבן כיום דלהן ית בכרותך
 לי: לב ואמר עשו הא אנא אזל
 לממת ולמה דנן לי בכרותא:
 לב ואמר יעקב קים לי כיום דלהן
 וקים לה זבן ית בכרותה ליעקב:
 לד ויעקב יתב לעשו לחם ותבשיל
 דטלופחין ואכל ושתי וקם ואזל
 ושת עשו ית בכרותא: א והוה
 כפנא בארעא בר מכפנא קדמא
 דהוה ביומי אברהם ואזל יצחק
 לות אבימלך מלכא דפלשתאי
 לגרר: ב ואתגלי לה יי ואמר לא
 תחת למצרים שרי בארעא די
 אימר לך: ג דור בארעא הדא ויהי
 מימרי בסעדך ואברכנך ארי לך
 ולבנך אתן ית כל ארעתא האלין
 ואקיים ית קנימא דקנימית
 לאברהם אבוך: ד ואסגי ית בנך
 ככוכבי שמיא ואתן לבנך ית כל
 ארעתא האלין ויתברכון בדיל
 בנך כל עממי ארעא: ה חלף די

אתן את-כל-הארצת האל והקמתי את-השבעה אשר נשבעתי
 לאברהם אביך: ד והרביתי את-זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך
 את כל-הארצת האל והתברכו בזרעך כל גווי הארץ: ה עקב

רש"י

כדאי שיקריב להקדוש צרון הוא (צ"ר סג יג, ראה זמנים קיב):
 (לג) הנה אנכי הולך למות. [ס"א מסנוודת והולכת היא
 הזכורה, שלא יהא כל עת העבודה בזכורות, כי שצט לוי
 יכול אותה. ועוד] אמר עשו, מה טיבה של עבודה זו, אמר
 לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששינו
 (סנהדרין סג) אלו הן שזמימה, שמויי יין ופרועי ראש, אמר
 אני הולך למות על ידה"י אם כן מה חפץ לי בה: (לד) ויבז
 עשו. העיד הכתוב על רשעו, שביזה עבודתו של מקום"י:
 כו (ב) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים,
 כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאמה
 עולה תמימה" ואין סוטה לארץ כדאי לך (צ"ר סד א):
 (ג) האל. כמו 'האלה': (ד) והתברכו בזרעך. אדם

חמש שנים משנתי, שיחוק חי מאה ושמונים שנה זה מאה
 שבעים וחמש שנה (צ"ר סט), ונישל יעקב עדשים להצרות את
 האבל, ולמה עדשים, שדומות לגלגל, שהאבלות גלגל החוזר
 בעולם. [ס"א ועוד, מה עדשים אין להם פה כך האבל אין
 לו פה, שאסור לדבר (בבא בתרא ע"ג, ראה צ"ר סג יד). ולפיכך המנהג
 להצרות את האבל בתחלת מאכלו בימים שהם עגולים ואין
 להם פה, כך אבל אין לו פה, כדאמרין במועד קטן (נא):
 אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם
 וכל שכן שאינו שואל בתחלה, משלשה ועד שבעה משיב ואינו
 שואל וכו'. רש"י ישן]: (לא) מכרה כיום. כתרנומו כיום
 דלהן, כיום שהוא צרוי, כך מכור לי מכירה צרורה:
 בכורתך. לפי שהעבודה בזכורות, אמר יעקב אין רשע זה

שפתי חכמים הקצר

(מנח"י עפ"י אג"ש). מז. דאם מפני הרעב הנה אנכי מת' מיבעי ליה
 חשובה אצלו כמו העורה, וחוצה לארץ חשובה אצלו כחוף מן העורה,
 ואין קדשי קדשים יוצא חוף מן העורה (רא"ם).

(מנח"י עפ"י אג"ש). מז. דאם מפני הרעב הנה אנכי מת' מיבעי ליה
 (רא"ם). מת. שכיון שמכר את בכורתו שמע מינה שלא רצה בה, ולמה
 ליה לכתוב עוד ויבז, אלא להעיד על רשעו בא הכתוב שבוה וכו'

מאימתי פרק ראשון ברכות

עין משפט
נר מצותה

ז

כז א מתי מפצה
לשט הלכה ז:
כח ב מתי פ"י מתי יטורי
המורה הלכה ד:

רב נסים נאמן

טובה מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

ונענע לי בראשו, כמורה בצרכתי ועונה אמן: דעת בהמתו לא הוה ידע. נמסכת ע"ז מפרש לה צ"ל ק"ק: מאי קרא? ל"ל הוא כרגע דמקיז
כי רגע צלפו חיים צלונו: בת"ת שעי קמייתא. צלמד מרגעי תלת שעות ראשונות: שורייקי. טי"ש צלנו: צ"צדיק לא מוב. לענוט
את הצרכי: מדרות אחת. לשון רזוי והכונה שאלד שם על לנו מאליו: ורדה את מאהביה וגו'. וכשמראה שאלין עור משים על לפה
ללאמר לשונה אל אישי הראשון: תחת גערה במבין. תחת גערה צלדס מנין טובה מהמתו כסיל מאה. תחת הטעם למעלה תחת המי"ז

א"ר יוחנן משום ר' יוסי (ב) מנין שהקב"ה מתפלל
שנאמר (א) והביאותים אל הר קדשי ושמתחים
בבית תפלתו תפלתם לא נאמר אלא תפלתו
מכאן שהקב"ה מתפלל. מאי מוצלי אמר רב
וזמרא בר טוביה אמר רב י"ה מלפני שיכבשו
רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מורתי ואתנהג
עם בני במדת רחמים ואכנס להם (ב) לפנים
משורת הרין. תניא א"ר ישמעאל בן אלישע
פעם אחת נכנסתי להקטיר קמורת לפני ולפנים
וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב
על כסא רב וגשא ואמר לי ישמעאל בני ברכי
אמרתיו לו (ג) ויה' מלפניך שיכבשו רחמיך את
כעסך ויגולו רחמיך על מרותיך ותתנהג עם
בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים
משורת הרין ונענע לי בראשו (ד) וקמ"ל (ה) שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך:
וא"ר יוחנן משום ר' יוסי (ו) מנין א"ש אין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (ז) פני ילכו
והנחותי ק"ך אמר לו הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח
לך ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין (ח) דתניא (ט) ואל זעם בכל יום
וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד מחמשת רבוא (י) ושמונת אלפים ושמונה מאות
ושמינים ושמונה בשעה וזו היא רגע ואין (יא) כל בריה יכולה לבוין אותה שעה חוץ

מבלעם הרשע דכתיב ביה (כ) ויודע דעת עליון (ל) השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד
שהיה יודע לבוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דאמר להו נביא לישראל (מ) עמו זכר נא מה יעין בלך מלך
מואב וגו' מאי (נ) למען דעת צדקות ה' א"ר אליעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא
כעסתי בימוי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא גשחתי משוואיהם של ישראל שרדי ופליטו והיינו דקא"ל בלעם
לבלק (ו) מה אקב לא קבה אל ומה אועם לא זעם ה' מלמד שכל אותן הימים לא זעם. (י) וכמה זעמו רגע וכמה רגע
א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח שנא' (יב) כי רגע באפיו חיים ברצונו ואב"א מהכא
(יג) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואימת רתח אמר אבין בהנך תלת שעי קמייתא כי חוירא כרבולתא דתרנגולא וקאי
אחד כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי
סומקי. ההוא צדוקי דהוה בשבכותיה דר' יהושע בן לוי הוה קא מצעד ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא
ואוקמיה בין כרעי' דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלמטייה כי מטא ההיא שעתא ניים אמר ש"מ
לאו אורח ארעא למעבד הכי (כ) ורחמיז על כל מעשיו כתיב וכתוב (כג) גם ענוש לצדיק לא טוב תנא משמיה דר'
מאיר בשעה שהחמה זוורחת וכל מלכי מזרח ומערב (כד) מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחיים לחמה מיד כועס
הקב"ה: וא"ר יוחנן משום רבי יוסי טובה מדרות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקות שנא' (כה) ורדה את
מאהביה וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקות
שנאמר (כז) תחת גערה במבין מהכות כסיל מנא: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה
ונתן לו בקש שתשרה שכניו על ישראל ונתן לו שנאמר (כח) הלאו בלכתך עמנו (כט) בקש שלא תשרה שכניו על
עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר (ל) ונפלינו אני ועמך בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו שנא' (לא) הודיעני נא את
דרכיך אמר לפניו רבש"ט מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו אמר לו
משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק ורע לו צדיק בן רשע ורע לו צדיק בן רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו צדיק בן
רשע: אמר רב צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק ורע לו צדיק בן רשע אינו והא כתיב (לג) פקד עון אבות על בנים
וכתיב (לד) ובנים לא יומתו על אבות ורמזין (לה) קראי אהרדי ומשנין לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם
הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אלא הכי קא"ל צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו
גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור ופליגא דר' מאיר דא"ר מאיר דא"ר מאיר דא"ר מאיר דא"ר מאיר דא"ר מאיר
לא נתנו לו שנא' (לו) וחנתי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון (לז) ויאמר לא תוכל
לראות את פני תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה כך א"ל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה
איני רוצה ופליגא דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בשכר שלש זכה לשלש בשכר
(לב) ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים בשכר כי ריא זכה (לד) לוייראו מוגשת אליו בשכר מהכיס זכה (לה) לותמונת ה' יביט:
(לז) והסירתי את כפי וראית את אחרי (לח) אמר רב הנא בר בינא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר
של תפליין: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי (כ) כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לצטובה אפי' על תנאי לא חזר בו מנא לן ממושה
רבינו שנא' (כ) הרף ממני ואשמודם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום אע"ג. רבעא משה רחמי עלה דמלתא ובמלה אפי'ה
אוקמה בורעייה שנא' (כג) בני משה גרשום ואליעזר ויהו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה וגו' (כד) ותני
רב יוסף למעלה מששים רבוא אתיא רביה רביה כתיב הכא רבו למעלה וכתוב התם (כז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו:

ולא כמו אל תירא ולא תחת (דברים ה)
שטעמו צח"מ אלל=למעלה תחת
המי"ז ראשון לומר שהוא שם דבר שאי
אפשר לפותרו לשון חספל לומר
מניע את האדם אלל"ל כמעט הוה
צעמיה. ולכך סינה את נקודתה לומר
שהוא שם דבר: ג' דברים בקש משה
ונתן לו. שהרי לטוף שאלמו כמי"ז גם
את הדבר הזה אשר דברת אעשה:
הודיעו דרכיו. מנהג מלמד משפטיו
כגון מפני מה צדיק וטוב לו רשע ורע
לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו: את אשר
אחון. את אשר יכמוני רחמי עליו לשעה
ואע"פ שאינו כלאי: כשרציתי. כנסה:
לא רצית. שנא' (ו) ויסתר משה פניו:
ועל פניו. דר' יהושע בן קרחה שמענינו
ולא כן דלרבי שמואל שזמר קבל שזר
על זו ד' קלסתר פנים. כי קני עור
פניו (ז) ותמונת ה' יביט. זה מראה
למורים כך שנוי נספרי (פ' שהעלותק"ג)
קשר ש"ל תפליין. מלמוריו הוה
ואמרי לעיל (ז) דקס"ה מניח תפליין:
לדני

תורה אור השלם

תורה אור השלם
(א) והביאותים אל הר
קדשי ושמתחים בבית
תפלתו עולותיהם
והבחותי לרגעין על
מזבחי כי כתיב בית
תפלתו יקרא לכל
העמים: (ישעיה ג' ז)
(ב) ויאמר בני ילכו
והנחותי ק"ך: (שמות י"ד)
(ג) אלמים שופט צדיק
ואל זעם בכל יום:
(ישעיה ג' יז)

תורה אור השלם
(א) והביאותים אל הר
קדשי ושמתחים בבית
תפלתו עולותיהם
והבחותי לרגעין על
מזבחי כי כתיב בית
תפלתו יקרא לכל
העמים: (ישעיה ג' ז)
(ב) ויאמר בני ילכו
והנחותי ק"ך: (שמות י"ד)
(ג) אלמים שופט צדיק
ואל זעם בכל יום:
(ישעיה ג' יז)

הנהגות רש"י

(ח) גבי מסו ר' יוסי בן
(ט) אמר מנין שהקב"ה
(י) שם הלשון וקמ"ל
מ"ז ס"א מאי קמ"ל:

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדרין
(דף כז) וברך דעי'
ממונת בבמרה זה בורר
לו אחד:

הנהגות רש"י

מבין מדרות אחת
בלבו של אדם
יותר מן מלקות שגא'
(משלי יז) תחת גערה
במבין. מכלל שהמבין
הוא חלב וכו' הגערה
המניח ביה טפי ממה
דבהניא המלקות לגוף
ובפרק הירודה (דף סא)
אמר' תני רבנן לוי מבין
כלית' יצעות: ודא כתי'
פוקד עון אבות על
בנים ובתיב לא יומתו
אבות על בנים. והימין
קראי אהריו ומשנין על
שאוהזין מעשה אבותיהם
בידיהם וכאן שאין אוהזין
מעשה אבותיהם בידיהם
עיקרה דהא וריא ודא
שויהיה בבסי' סנהדר

זה יכלול כמעט כל הדרכים והספעים שהנחנו
זה מברוא למבין במעט התבוננות:

ואל ימות חייב כמו שנאמר בחנוך ואינו
כי לקח אותו אלהים מידש רש"י שהיה קל
ברצונו לרשעים כר.

ואם הקדוש ברוך הוא חושב להביא
אברון לעולם הוא מאסף הצדיקים כדי שלא
יראו כרתעם כמו שמצינו במתושלח שנאסף
קדם המבל.

או לפעמים הוא נתפס בעטיו של נחש
ושמעתו אומרים שהזו טוד אומרו (וכרס כא. כב)
וכי יהיה באיש חטא משפט מות הורמת ותלית

אחת על עץ וכן **והיינו בעטיו של נחש**
כשימות אדם חסד **והיינו בעטיו של נחש**

או לפעמים הצדיק נאסף שלא יראה בציאה
להרבות רעה אחד מיוצאי חלציו כמו שמצינו
באברהם שמת ה' שנים קדם זמנו שלא יראה
את עשו יוצא להרבות רעה.

או לפעמים הקדוש ברוך הוא מעניש את
הצדיק אפילו על שגיאה קטנה שעשה כי הקדוש
ברוך הוא מרקק עם הצדיקים כחוט השערה
כמיש (ימש כא:) ומכיבו נשעה מאד וכל
הפירושים הללו יכלול אומרו כי מפני הרעה
נאסף הצדיק או מפני רעת עצמו או רעת וולתו
או רעה ממש או רעת המעשים אשר לא יעשו
הן של וולתו הן של עצמו.

בעקירה מר פירש רח"י על ר' רברים
מאורות לויקן **והיינו בעטיו של נחש**
פני שכינה כר.

מאמר תקמא **מקום ו** במדעת אמרו לנפש
לא יטמא וגומר כי אם לשאר
הקרב אליו רמו כאן שתלמיד
חכם שמת הכל חייבין להתעסק עמו כראיאת
מרק ואלו מגלחין (מתע קטן כה.) תלמיד חכם
שמת הכל קרוביו. קרוביו סיד אלא אימא הכל
קרוביו כר:

זהו שאמר כי אם לשאר ואין שארו אלא
תלמיד חכם כד"א **והיינו בעטיו של נחש** ג. יג. שארית ישראל
לא יעשו עולה וגומר או שאר הוא לשון מון
מלשון שארה כסותה כר והיש כי אם לשאר
היינו למי שמוין אותו על דרך אומרו (תעיה כר):
כל העולם ניחן כשביל חנינא בני כר. והיש
כי אם לשאר הקרוב אליו לאמו ולאביו וגמר
הקרוב רבו לאביו ואמו על דרך שאמרו חיל

(בבא מציעא ג.) אבידת אביו ואבידת רבו אבידת
רבו קודמת כר ויכול להיות שמדבר באבידת
עצמו כד"א הצדיק אבד וגומר וכתיב (מיכה ו.)
כאבד חסיד מן הארץ אף על פי שבאמת
אין זה אבידה ממש כמו שיתבאר בעזרת ה'
במאמר תקניב ע"ש וביאר כאן שיותר יש לו
להתאונן על אבידת רבו יותר מאבידת אביו
וקרימה זו שהוכיח במאמר היא קרימה במעלה.

הטעם מבואר שרבו ון וכלכל אותו בעולם
הזה ובעולם הבא בתורה ובמעשים טובים

מאמר תקמב שלמדו ואביו לא זנו כי אם בעולם
הזה או לפי שאביו אינו מגין כי
אם עליו ורבו מגין על כל העולם
לפיכך אבידת רבו יש להקדימה במעלה להתבונן
ולהתאונן עליו לפי שהגין על כל העולם
ובהעדרו אין מי שיגין עליהם ועל זה אמרו
ר"ל בביק (ט.) אמר ר"ש בר נחמני איך יותן
אין הפורענות באה לעולם אלא כשביל הרשעים

וכל הדיעות הללו נרמזו באומרו חזו לצירי
ועברי ליה טולא כר או שהצפרים רמו לצדיקים
המגינים כצל כדרך שנתבאר במקומו או נוכל
לומר שהצפרים רמו לרשעים החומסים הורסים
זה לה כמנהג תעופות ועברי ליה טולא
רמו למה שנאמר (ישעיה כט.) והיה במחשך
מעשיהם כי יחירו מעשיהם מוולתם ופירושו

שנאמר כי תנא אימתי קרעו אימתי אש יצאה בזמן שקרעו מצרין לה. ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים שנאמר ונאכל גדיש ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש שנאכל גדיש כבר ע"כ. ויש להתבונן במאמר זה למה תנא כזאת מלפניו יתברך שיתחיל בצדיקים דווקא כי היה די בצרה זו אם יהיה בכלל ולמה יתחיל בהם ואם כדו שלא יראו ברצתם כמיש ואל אראה ברעתי מכל מקום לא היה לו להוכיח לשון התחלה. ועוד מן הצדיקים בצדיקים היה ליה למימר. ועוד מה ראה להמשיך הצדיק בגדיש זה.

על כן לבי אומר וגומר שמאמר זה מסכים למה שאמרנו שלפעמים הקדוש ברוך הוא לוקח הצדיק מן העולם כדי שלא יינן על הדור כהוא שנאמר סר צלם מעליהם ונמצא שמיחת הצדיקים זה התחלת הפורענות לרשעים שמתחילה הוא מסיר צלם ודיינו הדבר המגין ובהסיר המגין או המכות ממשמשות ובאות והי"ש שאין הפורענות באה כי אם בעבור הרשעים ואינה מתחלת הפורענות ברשעים אלא מן הצדיקים ר"ל מהעדר הצדיקים באה הפורענות לרשעים חו היא התחלה של הפורענות לרשעים מה שמסיר צלם מעליהם והדבר שהיו אוכלים מוכותו לפיכך המשילו לגדיש כי כולם אוכלים וניזונים מוכותו כמו מגדיש ממש.

על כן לבי אומר וגומר שמאמר זה מסכים למה שאמרנו שלפעמים הקדוש ברוך הוא לוקח הצדיק מן העולם כדי שלא יינן על הדור כהוא שנאמר סר צלם מעליהם ונמצא שמיחת הצדיקים זה התחלת הפורענות לרשעים שמתחילה הוא מסיר צלם ודיינו הדבר המגין ובהסיר המגין או המכות ממשמשות ובאות והי"ש שאין הפורענות באה כי אם בעבור הרשעים ואינה מתחלת הפורענות ברשעים אלא מן הצדיקים ר"ל מהעדר הצדיקים באה הפורענות לרשעים חו היא התחלה של הפורענות לרשעים מה שמסיר צלם מעליהם והדבר שהיו אוכלים מוכותו לפיכך המשילו לגדיש כי כולם אוכלים וניזונים מוכותו כמו מגדיש ממש.

על כן לבי אומר וגומר שמאמר זה מסכים למה שאמרנו שלפעמים הקדוש ברוך הוא לוקח הצדיק מן העולם כדי שלא יינן על הדור כהוא שנאמר סר צלם מעליהם ונמצא שמיחת הצדיקים זה התחלת הפורענות לרשעים שמתחילה הוא מסיר צלם ודיינו הדבר המגין ובהסיר המגין או המכות ממשמשות ובאות והי"ש שאין הפורענות באה כי אם בעבור הרשעים ואינה מתחלת הפורענות ברשעים אלא מן הצדיקים ר"ל מהעדר הצדיקים באה הפורענות לרשעים חו היא התחלה של הפורענות לרשעים מה שמסיר צלם מעליהם והדבר שהיו אוכלים מוכותו לפיכך המשילו לגדיש כי כולם אוכלים וניזונים מוכותו כמו מגדיש ממש.

על כן לבי אומר וגומר שמאמר זה מסכים למה שאמרנו שלפעמים הקדוש ברוך הוא לוקח הצדיק מן העולם כדי שלא יינן על הדור כהוא שנאמר סר צלם מעליהם ונמצא שמיחת הצדיקים זה התחלת הפורענות לרשעים שמתחילה הוא מסיר צלם ודיינו הדבר המגין ובהסיר המגין או המכות ממשמשות ובאות והי"ש שאין הפורענות באה כי אם בעבור הרשעים ואינה מתחלת הפורענות ברשעים אלא מן הצדיקים ר"ל מהעדר הצדיקים באה הפורענות לרשעים חו היא התחלה של הפורענות לרשעים מה שמסיר צלם מעליהם והדבר שהיו אוכלים מוכותו לפיכך המשילו לגדיש כי כולם אוכלים וניזונים מוכותו כמו מגדיש ממש.

על כן לבי אומר וגומר שמאמר זה מסכים למה שאמרנו שלפעמים הקדוש ברוך הוא לוקח הצדיק מן העולם כדי שלא יינן על הדור כהוא שנאמר סר צלם מעליהם ונמצא שמיחת הצדיקים זה התחלת הפורענות לרשעים שמתחילה הוא מסיר צלם ודיינו הדבר המגין ובהסיר המגין או המכות ממשמשות ובאות והי"ש שאין הפורענות באה כי אם בעבור הרשעים ואינה מתחלת הפורענות ברשעים אלא מן הצדיקים ר"ל מהעדר הצדיקים באה הפורענות לרשעים חו היא התחלה של הפורענות לרשעים מה שמסיר צלם מעליהם והדבר שהיו אוכלים מוכותו לפיכך המשילו לגדיש כי כולם אוכלים וניזונים מוכותו כמו מגדיש ממש.

על כן לבי אומר וגומר שמאמר זה מסכים למה שאמרנו שלפעמים הקדוש ברוך הוא לוקח הצדיק מן העולם כדי שלא יינן על הדור כהוא שנאמר סר צלם מעליהם ונמצא שמיחת הצדיקים זה התחלת הפורענות לרשעים שמתחילה הוא מסיר צלם ודיינו הדבר המגין ובהסיר המגין או המכות ממשמשות ובאות והי"ש שאין הפורענות באה כי אם בעבור הרשעים ואינה מתחלת הפורענות ברשעים אלא מן הצדיקים ר"ל מהעדר הצדיקים באה הפורענות לרשעים חו היא התחלה של הפורענות לרשעים מה שמסיר צלם מעליהם והדבר שהיו אוכלים מוכותו לפיכך המשילו לגדיש כי כולם אוכלים וניזונים מוכותו כמו מגדיש ממש.

מאמר חפד
יעקב אבינו לא מת

ד"ש (תענית ה)
יעקב אבינו לא מת

מאמר חפד
יעקב אבינו לא מת

כחנם חנטו חנטיא וספרו ספריא
כו. נראה לפרש מאמר זה כי היחוב שהיה לו לר' יוחנן עם תלמידיו הוא קשי ההבנה כי אין התירוף מענין הקושי שהם שאלוהו וכי כחנם חנטו כו' והוא השיב להם מקרא אני דורש כו'. והנכון לומר בזה כי מהידוע שאין רשות לשום תנא או אמורא לומר בדרך נבואה שכן וכך איירע בימים קדמונים כי מי הגיד לו שכן היה אם לא שביא ראיה מאיזה פסוק או שהיה הדבר אצלו מסור בקבלה איש מפי איש עד האחרון ר"ל הראשון שהיה שם בשעת מעשה וראה הדבר בעיניו ומסרה לתלמידיו ותלמידיו לתלמידיהם דור אחר דור. ובגדון זה שאלו את ר' יוחנן מנא לך דר זה שיעקב לא מת ואין לומר שכן קבלת מרבותין הויה הדבר בקבלה איש מפי איש זה אינו יכול להיות כלל שהרי בני יעקב קברוהו וספרוהו וחנטוהו

אלא למחזיקים היינו למחזיקים ידי לומדיה אף מחזיקים האמור כאן היינו למחזיקי ידי זולתי בתורה: דיינו התלמידים. ואמר על ב' מיני תולדות אלו ונתתי להם בביתי וגומר יד ושם היד מצד הצדיקים התלמידים שידם שלטת בולחם ושם מצד המעשים טובים חיה יהיה לו שם עולם אשר לא יכרת לעולם.

וה"ש יעקב לא מת כי היו לו ג' מיני תולדות אלו כאחד כנודע. וזהו שלמד זה משה שנאמר ושכ זרעו מארץ שבים מה זרעו בחיים כו' ר"ל כשזרעו בחיים דהיינו ג' מיני תולדותם אלו שהוכרנו אז כאלו גם הוא היה בחיים.

ונוכל לומר פירוש המאמר שרבי יוחנן אמר יעקב לא מת ר"ל לא היתה מיתתו על ידי מלאך המות כי אם על פי ה' ואם כן לא היה שם שום מיתה טבעית ואם כן בודאי לא יסרח ואין צורך בקבורה ולא בחניטה כי בודאי לא חשלוט הרמה במי שמת על פי ה' גם אין צורך בהספר לפי שאין שם שום דבר כי בודאי יזכה בגוף ונפש ליאור באור החיים וזהו שהקשו לו וכי בכדי חנטו וספרו וקברו כו' והשיב להם מקרא אני דורש ר"ל אני לומר זה מן המקרא שנאמר על ידי הנביאים הם דהיינו בני יעקב לא ידעו כלום ממקרא זה לפיכך נהגו בו המנהג הנוהג בסתם מתים.

ומפסוק זה שאמר ושכ זרעו מה זרעו בחיים כו' נוכל ללמוד ראייה על מה שאמר כי אם לשארו כו' לפי שהיה כל העולם ניוון בזכותו לפיכך נקראו כולם זרעו ונטיעתו וראוי לכולם להתעסק בו.

וה"ש במדרש אמור ואמרת שתי אמיות כו' א' לנפש לא יטמא ב' שיטמא למת מצה אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה

שאמר תקפה
למת מצה יטמא

אתם מטמאים כמת אבל לעתיד כתיב כלע המות לנצח כו' וזהו שאמרו יצא מת מצוה כי מיתת הצדיקים

איכ' בודאי היו סוכרין שיעקב מת ממש שאם היו יודעין האמת שלא מת אם כן בחנם חנטו חנטיא וספרו ספריא ומאחר שהם לא היו יודעין אם מת בודאי לא מסרו הדבר בקבלה לבניהם ותלמידיהם ואם כן אהה מגיין לך עד שאמר מקרא אני דורש שנאמר ושכ זרעו וגומר מה זרעו בחיים וכר עיין במסכת תענית.

לפרש בזה לומר יעקב לא מת ר"ל אביו הוא וכל זמן שהבן או אחד מיוצאי חלציו קיים הרי כאלו הוא חי כעצמו כמו שפירש רש"י בפרשת וירא שכל המעמיד בן צדיק כאלו לא מת כו'. ומטעם זה אמרו רז"ל (מדרס סו: ד' חשובים כמתים כו' חוד מהם מי שאין לו בנים כו'. באמת שכן הוא שמי שהוא בלא בנים הרי הוא עבר ובטל מן העולם לגמרי אך לפעמים אדם נעדר בלא בנים ומכל מקום הוא נקרא חי במותו וזהו מי שפעמית תלמידים שנקראו בנים וכן מי שמשאיר אחריו תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים.

וה"ש יעשה נ. ה' כה אמר ה' לסריסים את שבתותי ובחרו כאשר חפצתי ומחזיקים בבריתי ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת. הנה באומרו אשר ישמרו את שבתותי רמו שמצוה זו היא במקום הבנים כי עונת החכמים היא כשבת כנודע ויאמר שבמקום הבנים הבאים מן העונה ההיא יש לה שני מיני בנים במקומם והם התלמידים והמעשים טובים. כי באומרו ובחרו כאשר חפצתי רמו למעשיהם הטובים. כמ"ש השכל ירדע אותי כי באלה חפצתי נאם ה' ובאומרו ומחזיקים בבריתי היינו תלמידים כי מחזיקים נאמר על שהם מחזיקים ידי זולתם בברית התורה על דרך שדרשו רז"ל (ילקט משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר

ען כי אם חטאת הקהל שמתו בעון וזולתם חזו
 סותר משט המקרא חדרשות חז"ל. ומי כהנחם
 יודע פשר דבר איך מתו בעון וזולתם וכעזן
 עצמם הוא הוא גרמא.

ובדרך המשט נראה לפרש על פי הצעה
 זו חזו כי הוא מהידוע אמרו חז"ל (שבת קמ"א):
 שהקדוש ברוך הוא מוקדק עם הצדיקים כחוט
 השערה: שנאמר וסביביו נשערה. מאוד נמצא
 שכל עד שתגדל מעלתו תגדל עונשו על מרו
 כי כפי גדלו כן הוא גדול החטא ויש לדבר
 זה שני טעמים נכבדים.

טעם א הוא שאינו דומה בן כפר המורד
 במלך לשר גדול המורד במלך כי כל עד
 שתגדל מעלת האיש לפניהו תגדל האשמה על
 שאפילו אשמה קטנה נחשבת לגדולה ובדרך
 זה אמרו חז"ל (אבות ה' י"ג) ששנת תלמד עולה
 ודון ואמרו עוד במסכת כ"ט (נ"ג) אלו תלמידי
 חכמים ששגגות נעשה להם כדודות רב כי כפי
 מעלתו היה לו יותר לדקדק במעשיו כי ממנו
 ילמדו אחרים לעשות ואם כן היה לו לדקדק
 ולחפש דרכיו עד אשר לא יפול אפילו על
 שגיאה קטנה ומאחר שלא דק וממנו יראו וכן
 יעשו אחרים אפילו כמיד אם כן הוא מסבב
 הזדונות ולולתו לפיכך נחשב לו כעושה בדרך
 כי חטא הרכיב תלוי בו כדן המחטיא לזולתו.
 טעם ב הוא שלכך הקדוש ברוך הוא מוקדק
 עם הצדיקים ומענישם אפילו על שגיאה קטנה
 כדי שילמדו מהם הבריות שני מיני קל וחומר
 ויאמרו אם על שגיאה קטנה כך על הגדולות
 והחמורות לא כל שכן ואם לצדיקים גמורים
 כך מה יעשו הפחותים מערכם ונמצא שם שמים
 מחקדש על ידו.

וכשהקדוש ברוך הוא מענישם בדרך זה
 כדי שילמדו ממנו ויחקדש שמו יחברך בעולם
 אז הקדוש ברוך הוא עושה זה דווקא בעדיק
 גדול שלא הניח כמותו בעולם שאם היה עושה

נקראת מה מצוה ר"ל רוב מיתתם על ידי
 מצוה כמ"ש זאת התורה אדם כי ימות באהל
 אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית
 עצמו עליה כר וכן אמרו חז"ל (שבת קמ"א):
 רובם של צדיקים מתים בחולי מעיים היינו
 שהם חולת אהבה אהבת ה' ותורתו כד"א
 ותורתך בתוך מעי זהו מה מצוה ולזה מותר
 לכהנים לטמא לו כי בדאי אין שם שום
 צד טובאה כי מיתתם על ידי נשיקה על פי
 ה' כאמור וזה"ש במדרש אמור ואמרת שתי
 אמירות א' לנפש לא יטמא ב' שיטמא למת
 מצוה אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה אתם
 מיטמאין לפי שיש בו מלאך המות ויצו הרע
 והם מיטב הטומאה כאמור אבל לעולם הבא
 כתיב בלע המות לנצח כי לא יהיה שם שום
 יצר הרע ומלאך המות ואם כן לא יהיה שם
 שום צד טובאה כי אם קדושה וטהרה כמ"ש
 והיה כל הנשאר בירושלים קדוש יאמר לו:

מקום ? כתיב במיתת נדב

מאמר תקטו ואביהוא ויקרא י' ג) הוא אשר דבר
 י"ח י"ח ויבא
 ה' לאמר בקרובי אקדש פירש
 רש"י אמר משה לאהרן אחי יודע הייתי שיחקדש
 הכית במידועי של מקום הייתי סבור או כי או
 כך עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני ומסך.
 וכתיב בפרשה ואחיכם כל בית ישראל יבכו את
 השריפה אשר שרף ה' וגומר:

לדקדק בענין זה מהו זה שאמר עכשיו
 רואה אני שהם גדולים ממני ומסך מה ירא
 וגדולה נעשה להם שמתו בחטאם כמובן מפשט
 הכתובים שהביאו אש זרה אשר לא צוה ה' או
 לדעת חז"ל (ויקרא רבה י') שמתו בעונות ידועים
 וזכרונם בחג הפסח מאמר פ"ה עיין שם אין
 יאמר שהם גדולים ממנו כו' גם מה שאמר
 ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר
 שרף ה' מזה נראה כאלו לא היה בידם שום

שלקחו כסף והצ אץ צהם כושל כי שמה מלרים
צלהם כי נפל פחדם עליהם והוא כצעה"צ המחור גם
אין להם לעעון כי עצודתם תחת מזכותי היה כי
ימנע עליהם מן וכעפר שאר וכו' וככו :

***דבר** נא צלזכי העם וישאלו וכו', אמרו חז"ל אין נא
אלא לשון צקשה וכו' שלא יאמר אותו לדיק וכו'
ולריך ציחור וי"ל כבר ציאר הר"ן צדקשותיו המושל
שהמטילו חז"ל מושל לאדם שהיה חצוץ צצית האסורים
אמרו לו לומר רבך ומתיר אותך וכותן לך מנוון הרבה ח"ל
צצקשה עכס הוליאוכי עתה וליכי מצקש מנוון, שבו ציחור
שישראל לא רלו לשאלו כלי כסף וכלי זהב כי יראו פעי"ז
יגרעו שנחת מלריים עליהם ויעוררו המלרים לרדוף אחריהם
ואפ"ה ליה ס' דוקא שישראלו כי סי' זה ענין כחוץ כמו
שכתבתי צסס הזהר דצכלל וילקטו יוסף את כל הכסף
הכוכה ג"כ שליטתו כל הנילוות הקדושות וע"י צצית
מלרים הוליאו ישראל את כל הקדושה וככאמר ילאו
כל לצאות ס' מארץ מלרים ואם לא ישאלו ישראל
לא היו מוליאים נילוות הקדושות ומתוכס וישאלו
ירלו לשאלו כו"ס הר"ן לכן ליה ס' שיצקש משה זאת
עסס צצקשה מע"ג שיש להקצ"ה כח להפוך לצצס שישראלו
נגד מפלס וכלוכס וכמו שהקשה לצ פרעה שלא לשלח
את ישראל חצל רלון הקצ"ה היה שישראל יעשו זה
צצחירתם העוזה כדי שיהיה להם מלוה ושכר צשאלה
זו חה שאמר אין נא חלא לשון צקשה לך אמור להם
לישראל שישראלו מהם דחל"כ הסי"ת יכריחם צע"כ שלא
צצחירתם כדי שלא יאמר אותו הלדיק חצרהם ועצדום ועכו
אותם קיים צהם ע"י שהקשה לצ פרעה נגד הטבע והוכרח
שלא לשלח את ישראל נגד צחירתו ח"כ סי' לו להקצ"ה ליעול
צחירתם חס גם לא ירלו לשאלו מהם להכריחם צעל
כרחם שישראלו וכיון פע"כ קיים ד' דצכו לכך צקש נא
מהם שישראלו צצחירתם הטובה ויקצל עוד שכר מלוה
לע"ל וק"ל :

דבר נא, אחז"ל צצקשה מוץ, יראה לריך לצקש
צצקשה מושה כי סי' טח לו יותר שלא יערדו
ישראל צצית מלרים, ויחעסקו צעלמות יוסף כאשר יוסף
השציעום :

כלי כסף וכלי זהב ולא הזכיר ושאלות גם לא הזכיר
שיכללו מלרים (וצפ' שנות סיוון ג' פסוק ה"צ
כחוצ גם ושאלות וגם וכללתם את מלרים), הנה יעקב
אמר הקירו אלהי הככר אשר צחוככס והטהרו והחניפו
שאלותיכם שהי' חכשיטי הנשים מלירים צלורת ע"ז ע"כ
לא סי' ראוי שישראל שאלות אלו וגם לא רוצ כלי כסף
וחצ שלורת ע"ז עליהם וממילא לא יכללו את מלרים,

אך כתיב וצכל אלהי מלרים מעשה שפטים וכמוקו
כל הלורת המנה והיו מותרים להם (כדליתח צמדקש
הכחומח צח סיוון ח' ד"ח ויכללו את מלרים אפילו ע"ז
של כסף ושל זהב נחכת ומורה צצחחלה ולקחו את
הכל), ולקחו שאלות וגם כל כלי כסף וחס ויכללו את
מלרים ו"ו עתה צצעת הלוחה סי' עדיין ע"ז דצוקה
עליהם ואם יאמר להם ככה יהיו ישראל רולים צקיונם
ואסור להיות רולה צקיונם של ע"ז ע"כ לא ליה אותם
עתה, ונה צצפ' שנות כתיב ושאלות ויכללו וכו' זה
אמר הקצ"ה למושק רק דרך ספור מה שיהי' צסוף
כשילאו יעוין עס :

[כהצות הלילה, כ' רע"י שלא יאמרו משה צדחי
הוא, וי"ל כי ידוע כי יש מרחק צין ח"י
למלרים עכ"פ חיזה רגעים לענין חלות לילה ואמירת
הקצ"ה צחלות הלילה סי' הכל לפי חלות של ח"י וכתיב
ויחלק עליהם לילה שחלי הלילה כדי לעשות צו כסים
צמלרים חה סי' צח"י וממילא חלות נחשב צמלרים לפי
חשצון ח"י וליכנו אז חלות צמלרים כי אין מכוון עס
חלות של ח"י גם כי יעשה ככור כמו דהע"ס שחשב צו
רוח לפוכית, אז צחלות מלרים יחשב צו רוח לפוכית ואין
אז חח"י אשר עליה סי' כוונת הסי"ת וח"כ צחשצון הזה
יכולין החלטגיכים לטעות כמוצן לכן אמר להם כחלות :

עד צכור השפחה, ולא הזכיר צכור השצני מע"ג דצמכות
צכורות כתיב עד צכור השצני, ו"ו מרע"ה לא
רלה להזכיר צכור השצני למיתה שלא יהי' ישראל צכלל
שהי' אז עדיין שצויים ציד מלרים :

[ולכל] צכי ישראל לא יחרץ כלצ לשונו וכו' למען חדעון
אשר יפלה סי' צין מלרים וצין ישראל, י"ל
אמרו חז"ל [צצח קווח דף ק' ע"צ] חליהו צעיר כלצים
מושהקים ונלאך המות צעיר כלצים צוכים והכה כתיב
והכתי כל צכור צארץ מלרים חכי ולא השליח ולא סי'
הכלצים צוכים, והגם שכהרגו כל צכורי מלרים צכל
זאת לא היו הכלצים צוכים עי"ז הכירו כי הקצ"ה
צכודו וצעלמו הבה אותם ולא ונלאך המות חה ולכל
צכי ישראל לא יחרץ כלצ לשונו וכו' למען חדעון אשר
יפלה ה"ה צעלמו צין מלרים וצין ישראל :

ויאמר ה' אל משה לא ישמע אליכם פרעה למען
רבות מופתי צלחך מלרים, פירש"י קריעת ים
סוף וכיער פרעה וחילו, וק' מה חידש לו הקצ"ה צדיצור
הלו לכאורה י"ל לפייקו כי הנה עתה נגמר כל שליחות
מושה ואחרן כי צמכת צכורות לא סי' למושק ואחק שום
מעשה ועתה ילאו ריקס מכל ולא הועילו צשליחותם
כלום, ואמר להם הקצ"ה הרבה פעלחם כי צמה שסירצ
נגדכס

אונקלוס

שמות יב בא

רנט

כא ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח: כג ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בפסח והגעעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בפסח ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד-

כא ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון נגידו (נ"א אתנגידו) וסבו לכון מן בני ענא לזרעיתכון וכסו פסחא: כג ותסבון אסרת אזובא ותטבלון בדמא די במנא ותדון לשקפא ולתרין ספיא מן דמא די במנא ואתון לא תפקון אנש מתרע ביתה עד צפרא: כד ויתגלי יי לממחי ית מצראי ויחזי ית דמא על שקפא ועל תרין ספיא ויחוס יי על תרעא ולא ישבק מחבלא למעל לבתיכון לממחי: כה ותטרון ית פתגמא הדין לקים לך ולבנך עד עלמא: כו ויהי ארי תעלון לארעא דיתן יי לכון כמא די מלל ותטרון ית פלחנא הדין: כז ויהי ארי ימרון לכון בניכון מא פלחנא הדין לכון: כח ותימרון דבח חיס הוא קדם יי דחס על פתי בני ישראל במצרים כד מחא ית מצראי וית פתנא שיזב וקרע עמא וסגידו:

בקר: כג ועבר יהוה לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על הפתח ולא יתן המשהית לבא אל בתיכם לנגף: כד ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם: כה והיה כיתבאו אל הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את העבדה הזאת: כו והיה כיתבאו אל הארץ אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו:

רש"י

לרשע (מכילתא ס"ה), ולילה רשות למחצלים הוא, שנאמר (מכילתא קד"ט) צו מקנש כל תיחו יער: (כג) ופסח. וחמל, ויש לומר ולגב: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לבא, כמו ולא קטנו אלהים להרע עמדי (בראשית לא ז): (כה) והיה כיתבאו. מלה הכתוב מלזה זו צביאסת לארץ (מכילתא ס"ה) דפסחא (כז) ולא נתחייבו צמדבר אלא פסח אחד שעשו צנהה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. ויהינן דינר, והבאתי אתכם אל הארץ וגו' (לעיל ו ט) (מכילתא ס"ט): (כז) ויקוד העם. על צבורת הגאולה וצביאסת הארץ, וצבורת הנשים שיהיו להם (כ"א) מכילתא ס"ט דפסחא י:

(כ"א) משכו. מי שיש לו לאן ימשוך משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק" (מכילתא ס"ט דפסחא י): למשפחותיכם. שה לביט אבות: (כג) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגדת אזוב. שלשה קלחין קרויין אגודה" (פסוק יג. ספרי צמדבר קנ"ד): אשר בפסח. כללי, כמו ספות פסח (מכילתא ס"ט) דפסחא י): מן הדם אשר בפסח. למה חזר ושנאו, שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות, לכן נאמר עוד 'אשר בפסח', שהיא כל נמינה ונמינה מן הדם אשר בפסח, על כל הגעה טבילה (מכילתא ס"ט): ואתם לא תצאו וגו' מגיד שנאמר שניתנה רשות למשחית למחלל, אינו מצחין בין לדיק

שפתי חכמים הקצר

למשחית של מצרים, הוא הכה כל בכור אף שלא יצא לחוץ, אלא משחית סתם שיוצא בכל לילה אינו מבחין. והוא דצויה להם בלילה זו דווקא, שלא ילקה אחד מהם, ויאמרו המצרים משה בדאי הוא, שאמר שלא ילקה שום אחד מבני ישראל, והם לא ידעו שמשחית של כל לילה הוא (רא"ם).

מ. כאן פירש לפי פשוטו של מקרא, אבל לעיל (פסוק ו) פירש 'משכו' ידיכם מעבורה וזה יזקחי' לכם צאן של מצוה, משום דהתם לאו בפירוש המקרא קאי, אלא בטעם המצוה, וטעם המצוה סגי אפילו במילין דאגרותא (רא"ם). מא. לאפוקי שלא תפרש חמשה קלחים. ועיין מזה בחוספות בטרסה (יג. ד"ה בשלש) (נה"י). מב. אין הכוונה

והוסיפה זאת הפרשה ביאור בנתינת הדם, שתהיה באגודת אוזב וטבילה בסף, שלא נאמר למעלה בפירוש, אבל שם [בפסוק ז'] נאמר סתם "ולקחו מן הדם", ללמד כ"שכל לקיחה האמורה בתורה סתם שתהא באגודה, ושכל קבלת דם טעונה כלי, כמדרש רבותינו [במכילתא שם].

ופירש להם בפרשה הזאת ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, כי בעבור זה נצטוו בנתינת הדם על המשקוף, שיהיו שמורים, כמו שאמר ולעיל בפסוק י"ג "ולא יהיה בכס נגף למשחית". (כ"ד)

תכלת מרדכי

כג) שכל לקיחה האמורה בתורה סתם שתהא באגודה, הנה בגמ' זו דעת ר"י דסבר לולב צריך אגד ויליף גז"ש לקיחה לקיחה ורבנן פליגי ולא ילפי לקיחה וכו' וסברי לולב אין צריך אגד וקיי"ל כרבנן, ואף לר"י היינו מגז"ש³⁷, ולדעת הרמב"ן אין צריך לגז"ש רק הואיל ושם אמור סתם וכאן היה באגודה בא ללמד שכל לקיחה הוא באגודה וזו מדה אחרת היינו דבר שהיה בכלל כו' וצ"ע (הגאון בעל משכנות יעקב). אבל לא על דברי

רבינו תלונת הגאון שדבריו הם מהמכילתא ב' הדרשות, בין באגד ובין במה שכתב דצריך כלי ושמזה למדנו בכל התורה, וכן העתיקם בילקוט³⁸. ואולי שיש לדון בזה על פי מה שכתב בירושלמי פ"ג דמועד קטן אין למדין דבר מקודם מ"ת³⁹, וזה יפלוג ע"ד המכילתא הנ"ל. ועי' מה שכתב רבינו ויצא כט כז⁴⁰.

כד) כב. במקרא אגודת אוזב. עי' רמב"ן מצורע י"ד ד' ⁴¹.

37) סוכה יא, ב, דאיתא בגמרא: דתניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר רבי יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דרבי יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אוזב כתיב התם ולקחתם אגודת אוזב וכתוב הכא ולקחתם לכם ביום הראשון מה להלן באגודה אף כאן נמי באגודה ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן כמאן אזלא הא דתניא לולב מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן אמאי מצוה לעולם רבנן היא ומשום שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, עכ"ל הגמרא. (38) שמות פרק י"ב רמז ר"ו, וז"ל: ולקחתם אגודת אוזב מכאן אתה דן לכל הלקיחות שבתורה הואיל ונאמר לקיחות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא אגודה פורטני לכל הלקיחות שבתורה שאינן אלא אגודות, עכ"ל הילקוט. אמנם לגבי הדרשה שיהא בכלי לא מצאתי רמז לכך בילקוט. (39) דאיתא בירושלמי (יד, ב – טו, א): מניין לאבל מן התורה שבעה, שנאמר ויעש לאביו אבל שבעת ימים (בראשית נ', י'). ולמדין דבר מקודם למתן תורה. ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא שמע לה מן הדא (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת משכן ה' כשם ששימר הקדוש ברוך הוא על עולמו שבעה כך אתם שמרו על אחיכם שבעה, עכ"ל הירושלמי. וז"ל הפני משה: ולמדין דבר מקודם למתן תורה – בתמיה שמא משניתנה תורה נתחדשה הלכה, אלא כדר' יעקב בר אחא דיליף מלאחר מ"ת, עכ"ל. (40) כט. כא עה"פ שם: "ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה", וז"ל: כי מלאו ימי שאמרה לי אמי, ועוד כי מלאו ימי, הריני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים, לשון רש"י מלא שבוע זאת דבק הוא בחטף, שבוע של זאת, והן ז' ימי המשתה גם זה לשון רש"י ואם כן למה לא פירש הרב וכו'. ואני לא ידעתי, כי שבעת ימי המשתה תקנת משה רבינו לישראל (ירושלמי כתובות פ"א ה"א) – ואולי נאמר שנהגו בהם מתחלה נכבדי האומות כענין באבילות, דכתיב (להלן נ') ויעש לאביו אבל שבעת ימים ומה שלמדו כאן בירושלמי (מ"ק פ"א ה"ז) ובבראשית רבה (ע"ט) שאין מעריבין שמחה בשמחה, סמך בעלמא ממנהגי הקדמונים קודם התורה אבל בגמרא שלנו (מ"ק ט) לא למדוה מכאן, ודרשוה מויעש שלמה את החג (מ"א ח סה) וכו', עכ"ל. (41) עה"פ שם: "וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת ואוזב", וז"ל בסו"ד: ועץ ארז ושני תולעת ואוזב – אמר ר"א, הוא הגדול והקטן במיני הצמחים, והעד מדברי חכמת שלמה (מלכים א ה יג) וכו', עי"ש. היינו שאוזב מסמל את הקטן במיני הצמחים, וז"ל האבן עזרא: ועץ ארז ואוזב – הוא הגדול וקטן במיני הצמחים והעד מדברי חכמת שלמה ואין צורך לחפש על האוזב כי הוא ידוע בקבלה, עכ"ל. והענין בזה הוא כפי שכתב רבינו בחיי, וז"ל: ועץ ארז ושני תולעת ואוזב – אחז הכתוב הגדול והקטן שבכל מיני הצמחים, וכן הזכיר הכתוב בשלמה (מלכים א ה) מן הארז אשר בלבנון ועד האוזב אשר יוצא בקיר, ודרשו רבותינו ז"ל מה תקנתו של זה שמתגאה וגבה כארז ישפיל עצמו כאוזב ויתכפר לו, עכ"ל. וזה בעצם דברי רש"י, וז"ל: ושני תולעת ואוזב – מה תקנתו ויתרפא ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאוזב, עכ"ל. ומן הראוי להביא הכא את דברי המהר"ל בגור אריה, שכתב בזה"ל: כתולעת וכאוזב. ואם תאמר, למה מזכיר (רש"י) שני דברים 'כאוזב ושני התולעת', יזכיר השפל יותר, ויש לתרץ, דודאי מתחלה יש להשפיל עצמו כתולעת, שהוא שפל מאד, שיתרחק מן העבירה, שהיה מתחלה חוטא בגאווה. ואם לא יפירוש לצד אחר לאחוז במדת השפלות מאד מאד – לא יצא מידי חטאו, כי יחזור לידי גאות שלו, לכך יהיה מתחלה כתולעת, עד שיתרחק מן העבירה ולא יהיה לכו גס עליו, ואחר כך יהיה כאוזב, ואין צריך להשפיל עצמו כתולעת. ולפיכך מקדים הכתוב "שני התולעת" ואחר כך "האוזב", כי השפלות יותר מדאי אין ראוי, כי כל מדה טובה בעולם יש לו מצוה, ושני הקצות אינם טובות. ועל דרך זה פירש הרמב"ם ז"ל בהקדמת מסכת אבות (פ"ד משמונה פירוש הרמב"ן על התורה <מכון ירושלים> - ב) שמות / משה בן נחמן (רמב"ן) {עמוד 96} (726077)

וכתב רש"י: "ואתם לא תצאו – מגיד שמאחר שניתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים הוא, שנאמר ^[בתהלים קד, כ] בו תרמוש כל חיתו יער". ולא הבינותי דבריו במה שאמר "ולילה רשות למחבלים הוא, שנאמר בו תרמוש כל חיתו יער", וכי אסור לאדם בכל לילה לצאת מפתח ביתו עד הבקר מן המקרא הזה, והיה לו לומר שהלילה הזה ניתנה בו רשות למשחית לחבל ולכן הזהירם ממנו. ^(י) אבל לא ראה הרב לומר כן מפני שהקב"ה בעצמו ובכבודו הוא המכה. והענין הזה הוא שנוי במכילתא ^[בא פ"א] בלשון אחרת: "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר – מגיד משניתנה רשות למלאך לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, שנאמר ^[בישעיה כו, כ] לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך, ואומר ^[ביחזקאל כא, ה] הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע, ואומר ^[להלן לג, כב] והיה בעבור כבודי, ללמדך שתהא נכנס בכי טוב ויוצא בכי טוב. וכן אתה מוצא שהאבות והנביאים נהגו בדרך ארץ, וישכם אברהם בבקר ^[בבראשית כב, ג], וישכם יעקב בבקר ^[בבראשית כח, יח], וישכם משה בבקר ^[להלן לה, ד], וישכם יהושע בבקר ^[ביהושע ג, א], וישכם שמואל לקראת שאול בבקר ^[בשמואל א' טו, יב]. והרי דברים קל וחומר, ומה האבות והנביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. וכן הוא אומר ^[בתהלים ק"ד] תשת חשך והי לילה... הכפירים שואגים לטרף... תתן להם ילקוטון... תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבעון, מכאן ואילך יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, ע"כ הברייתא. והענין לומר שהזהיר הכתוב את ישראל במצרים שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההוא לפי שהקב"ה עובר במצרים כמלך שעובר ממקום למקום ^[יג] וספקלטורים לפניו, שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו,

תכלת מרדכי

כה) וספקלטורים לפניו שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו, עי' פסוק י"ב, ובראשית ג' ח' ⁴².

כסף מזוקק

(י) אבל לא ראה הרב לומר כן, והנה רש"י ז"ל כ' לקמן פ' כ"ט וד' הכה הוא ובית דינו. וכדי שלא יהיו דברי רש"י סותרים, שמעתי בשם ר' אבלי ז"ל מבושאישי שאמר כי בהצוואה כתיב מבכור פרעה עד בכור השפחה ובמכה כתיב עד בכור השבי, וכ' רש"י בכור שבי למה לקה כדי שלא יאמרו יראתם תבע עלבונם ובכור השפחה לקו מפני שאף

פרקים), כי מי שחטא בגאווה, כשיתקן דרכיו צריך לאחוז בקצה להשפיל עצמו יותר מדאי, עד שהוסר ממנו המדה המגונה, ואחר כך יעמוד בענוה. והוא גם כן שפלות, אלא שאין כל כך, כך יש לפרש. אמנם בפסיקתא שמשם דרשה זאת, לא הזכירו שני תולעת, רק "עץ אזוב", והוא נכון כודאי, ואין להוסיף על דברי חכמים, עכ"ל. [ובאופן אחר תירץ הכלי יקר, ז"ל: ועץ ארז ושני תולעת ואזוב, היה לו להסמיק עץ ארז לאזוב כי שניהם ממין הצומחים מה ראה להכניס שני תולעת ביניהם ובפר' חקת (יט ו) כתיב עץ ארז ואזוב ושני תולעת, ולמה שינה כאן. ונראה לפי שפר' זו מדברת בתיקון לה"ר שהמספרו אף אם יהיה שפל אנשים כתולעת זה מ"מ הוא מכה באדם גדול שנמשל לארז, כדמסיק בילקוט (ישעיה תג) על פסוק אל תיראי תולעת יעקב (ישעיה מא יד) ע"כ כפרתו עץ ארז ושני תולעת ואזוב, לכפר על מה שעשה מעשה התולעת בארז ותרופתו שישפיל עצמו כאזוב ואז לא יחפוץ להטיל מום בקדשים, עכ"ל]. (42) עה"פ שם: "וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים בתוך עץ הגן", וז"ל: וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום אמרו בבראשית רבה (יט יב) אמר רבי חילפי שמענו שיש הלוחך לקול, שנאמר וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, וכן כתב הרב במורה הנבוכים (א כד), וכן דעת רבי אברהם, כי "מתהלך" כנוי לקול, כענין קולה כנחש ילך (ירמיה מז כב) והוא אמר כי טעם "לרוח היום" ששמעו הקול לפנות ערב והזכיר בשם רבי יונה כי הטעם והאדם מתהלך בגן לרוח היום. ולפי דעתי כי טעם מתהלך בגן עדן כטעם והתהלכתי בתוככם (ויקרא כו יב), וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם (להלן יח לג), אלך אשובה אל מקומי (הושע ה טו), והוא ענין גלוי שכינה במקום ההוא. או הסתלקותו מן המקום שנגלה בו וכו'. ובבראשית רבה (יט ז) נמי אמרו אמר רבי אבא

כענין "ובא ה' אלהי כל קדושים עמך" [בזכריה יד, ה, וכן [להלן לג, כב] "והיה בעבור כבודי ושמתוך בנקרת הצור" – כי אלו משרפים עליו משרפים ופמליא של מעלה. וכיון שמצינו בשעה שניתנה רשות למחבל שאינו מבחין בין צדיק לרשע לפיכך אין אדם רשאי לשנות דרך העולם שיצא בלילה, לפי שהוא זמנן של חיות שניתן להם לטרוף ואין להבחין בין צדיק לרשע. וטעם ולא יתן המשחית לבא הוא המלאך המשחית בעולם בעת הנגף, כענין "ויאמר ה' למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידך" [בשמואל ב' כד, טז], (יא) לא המשחית במצרים, כי הקב"ה הוא המכה.

(כד-כה) ושמרתם את הדבר הזה. הוא דבר הפסח עצמו שאמר למעלה [בפסוק כ"א] "ושחטו הפסח" ואם הוא רחוק, לא מתן הדמים הסמוך לו [בפסוק כ"ב], כי בפסח מצרים בלבד נצטוו בכך, כמו שאמר [לעיל בפסוק כ"ג] "ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם וגו'". וכן ושמרתם את העבודה הזאת – זבח הפסח. וכמוהו [ב] [בדברים טו, יז]. (כ"ה)

(כה) והיה כי תבואו אל הארץ.

(כו) ויקוד העם וישתחוו.

(כח) וילכו ויעשו בני ישראל. שיצאו מלפני משה והלכו אל הצאן ועשו הפסח בערבים. ודרך

תכלת מרדכי

(כו) להגין עליו משרפים ופמליא של מעלה, ע"י כח. כה. במקרא כי תבואו אל הארץ. ע"י רמב"ן במד"ר פ' י"ד⁴³, שם מפורש כדברי רבינו. בהעלותך ט' א'⁴⁴.
(כז) ואף לאמתך תעשה כן, ע"י משפטים כ"ב ב'.

כור זהב

טו] להגין עליו, ר"ל ובעבור זה נצטוו ישראל שלא יצאו מפתח ביתם שכיון שנתן רשות למשחית אינו מבחין, וזה טעם ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם והוא המלאך המשחית בעולם מלאכים ושרפים ופמליא שלו העוברים לפניו לאלו יצריך ההיכר, עיין בפ"י על סודות הרמב"ן.
טו] ואף לאמתך תעשה כן, שחוזר על הענק תעניק הרחוק לא על מרצע הקרוב.

כסף מזוקק

(י"א) לא המשחית במצרים, ואולי י"ל שאע"פ שהקב"ה הוא העובר היה המשחית הולך אחריו להשחית ע"פ דיבורו. ה"ב מלפני פניו.

בר כהנא מהלך אין כתוב כאן אלא מתהלך, מקפץ ועולה, הנה רבי אבא עשאו כלשון "וילך ה'" [להלן יח לג]. כמו שפירשנו בלשון ההליכה, אלא שהוא פתר הכתוב להסתלקות השכינה, שהיתה שורה בגן עדן ונסתלקה ממנו בחטאו של אדם, כענין אלך אשוכה אל מקומי (הושע ה טו), ואנו מפרשים אותו לגלוי השכינה במקום ההוא, והוא הנכון והנאות בכתוב, עכ"ל. (43) לא נמצא. (44) עה"פ שם: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר", וז"ל בתו"ד: ויתכן שהוצרך למצוה זו, בעבור שלא נצטוו מתחילה בעשיית פסח דורות אלא בארץ, דכתיב (שמות יב כה) והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת, ועוד נאמר שם (שם יג ה) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו' ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה ועכשיו רצה הקדוש ברוך הוא וצוה שיעשו אותו, כדי שתהיה זכר גאולתם והנסים שנעשו להם ולאבותיהם נעתק להם מן האבות הרואים לבניהם, ובניהם לבניהם לדור אחרון, והנה אמר תחילה "והיה כי תבאו אל הארץ", לומר שאין מצוה זו נוהגת בחוצה לארץ לדורות, ועכשיו צוה שינהגו בה במדבר. ועל דעת רבותינו, לא עשו אותה אלא בשנה זו בלבד, שלא היו יכולין לעשותה לפי שנולדו להם בנים ועבדים ולא יכלו לימול אותם מן הטעם שהזכירו שהיה להם לסכנה, כמו שמפורש ביבמות (ע"א). אבל בספרי (בהעלותך סז) אמרו ויעשו את הפסח בראשון וגו', כגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד וכו'. ע"ש.

שמות

מי שמך לאיש שר ושפט עלינו חלחרגני אתה אמר וגו'.

גראה הביחור הזה, כי משה בא עליו לדון
 בהדיגה כדן רולח כדחיתח במ"ר
 שהיו מתכוונין להרוג זא"ז, והנה להרוג את
 כחולת ישנם שני חופנים, או לדונו כדן צ"ד
 שחייב מיתה, או ע"י דין המלכות, כמבואר
 ברמב"ם פ"ג מהל' רולח כל"ד וצפ"ג מהל'
 מלכים הל"י שהמלך יש לו רשות להרוג את
 הרולח כדן המלכות אף אם פטור הוא
 ממיתה צ"ד, וזהו שאמר לו מי שמך לאיש
 שר ושפט עלינו, שאינך לא שר ולא שופט
 שתוכל להרגני ע"י אחד משני הדרכים
 כדמסיים הלהרגני אתה אמר וגו'.

בי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים ויאמר כי אהי עמך
 וזה לך האות וגו' בהוציאך וגו'.

לכאורה אין לכדברים האחרונים של וזה
 לך האות וגו' שייכות כלל לשאלת
 משה מי אנכי וגו', רק הוא דבר צפ"ע,
 וישי"ש צפירש"י דשאלת משה וכי חוליה את
 בני ישראל וגו' היתה באיזה זכות הם ראויים
 להגאל, ופ"ז השיב לו בהוליאך וגו' דזה יהי
 הזכות מה שיקבלו שם את התורה, ומאי
 דכתיב וזה לך האות וגו' הוא מילתא באנפי
 נפשי וחינו קשור עם בהוליאך וגו' האמור
 צסיפי דקרא רק קאי זאת על המראה של
 הנה ישי"ש צפירש"י. חולם הרמב"ם צפ"ח
 מהל' יסוה"ת מפרש להדיא דזה לך האות
 וגו' בהוליאך וגו' חד מילתא הוא, ור"ל
 דמעמד הר סיני יהי האות על נבואתך
 ישי"ש בדברי הרמב"ם בהל"צ שם, ונריך
 ביחור לפ"ז מאי שייכות הוא זה לשאלת
 משה מי אנכי וגו'. **וי"ל לפי פירוש זה,**

דשאלת משה מי אנכי וגו' היתה משום
דיליאת מזרים היתה לריכה להעשות ע"י
הקצ"ה בעלמו, כדדרשינן ויוליחנו ד' ממזרים
לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח
אלא הקצ"ה בכבודו ובעלמו, וזהו ששאל
מי אנכי וגו' [וכ"ה להדיא צמ"ר פט"ז
אלא אמר משה להקצ"ה מי אנכי
וכי כך הצעת לאבותם שציד צו"ד
אתה מוליח צניהם], והקצ"ה השיב לו ע"ז
כי אהי עמך, ר"ל דכל המעשים שתעשה
אהי אני עמך וזה וכמו שאמרו חז"ל דשכינה
היתה מדברת מתוך גרונו של משה, ושפיר
תהי הגאולה והיליחה ע"י הקצ"ה בכבודו
ובעלמו. והנה שמעתי מאחמו"ר הגב"ת
זוקללה"ה שהקשה על הא דכתיב ולא קם
נביא עיד בישראל כמשה וגו' לכל האתח
והמופתים אשר שלחי ד' לעשות בארץ מזרים

יהיו ע"י הקב"ה ככבודו ובעלמו, וזה אפשר גם ע"י נבואת שאר נביאים. והנה יצ"ש נפ"י הרמב"ן על פסוק אל תקרבו אלם שכתב דמשה נשעת הדברות של סנה לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה נבואה יצ"ש בדבריו, וזהו ששאל מי חנכי וגו' כי ה"י אז עדיין כמו שאר שליח, והקב"ה השיב לו כי ה"י עמך. ר"ל שיגיע למעלה יותר גדולה נבואה והשכינה תה"י מדברת מתוך גרונו, וממילא לא תה"י הגאולה ע"י שליח רק ע"י הקב"ה ככבודו ובעלמו כנ"ל, באופן דבשונת הקב"ה למשה כי ה"י עמך נאמרה צוה הצטעה למשה על נבואתו, כי לא יה"י כשאר נביאים, רק במעלה יותר גדולה והשכינה תה"י מדברת מתוך גרונו כנ"ל, וזהו דמסיים וזה לך האות וגו' בהוליאך וגו', דהר"י על נבואתו של משה הוא רק מעמד הר סיני בלבד, כמו שביאר הרמב"ם שם בפ"ח מיסוכ"ת יצ"ש, ולא שום אות אחר.

וגו', והקשה דאיך שייך לומר ולא קם וגו' על האותות והמופתים של ארץ מצרים, והלא כתיב כימי לאתך מארץ מצרים ארצנו ופלאות, שגם לע"ל יהיו אותות ומופתים כמו במצרים, ואיך שייך לומר ע"ז ולא קם, ותירץ דה"י דגם לע"ל יהיו ופלאות כמו במצרים, אבל לא יהיו נעשין ע"י נבואה כזו של משה, וזהו דבתיב צבאי קרא דולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' לכל האתות והמופתים וגו', דעל כל אלה בדברים לא קם עוד נביא כמשה, רק לע"ל יהיו נעשין והפלאות ע"י נבואה סתם, ולא ע"י נבואה כזו של משה, עכ"ד. ולפי מש"כ י"ל דבארץ מצרים היו האותות והמופתים ע"י נבואה כזו של משה, משום שכוין לריכין להעשות ע"י הקב"ה ככבודו ובעלמו שתהא שכינה מדברת מתוך גרונו כמש"כ, וזה אפשר רק ע"י נבואתו של משה, ולא ע"י נבואת שאר נביאים, שהיא ע"י מלאך כמבואר ברמב"ם פ"ז מיסוכ"ת הל"ו יצ"ש, מש"כ לע"ל דלא נאמר דהפלאות

זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר.

להצירו כדין תורה שצ"פ. גם י"ל פפ"י דאיתא בפסחים דף ג' דמאי דכתיב ציוס ה"י יה"י ד' אחד ושמו אחד, היינו דלעולם הבא תה"י הקריאה כמו הכתיבה, ולהכי גבי שמי דהוא שם הכתיבה כתיב לעלם דגם לעוה"ב יה"י כן, אבל גבי זכרי דהיינו שם הקריאה כתיב לדר דר, דרק צעוה"ז יה"י זכרו כן ולא צעוה"ב.

צ"י צפירש"י דשני שמות למדו שם הכתיבה ושם הקריאה. והנה שם הכתיבה הרי הוא מכלל תורה שכתב, ושם הקריאה הוא בכלל תורה שצ"פ, הגמסרת מדור לדור, וזהו דנקט הכתוב גבי שמי שהוא שם הכתיבה לעלם, וגבי זכרי שהוא שם הקריאה נקט לישנא לדר דר, שהוא בכלל תורה שצ"פ שזריך שימסר מדור אחד

בבא קמא דף ט

קכב ----- הגדה של פסח o זאת ליעקב

מכאן ואילך דורשים הפסוק הנ"ל

**וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מֵמִצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא
עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ**

----- זאת ליעקב -----

ר' בנימין גר"ו פי', מכת בכורות שהיא מכה אחרונה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, שעל ידי אותה המכה יצאו לחירות, לא הביא (אותה) על ידי מלאך או על ידי שליח, אלא הוא בעצמו הכה אותם, כדכתיב וה' הכה וגו'. וכפי הנראה בא ליישב שאלה זו].

יש לבאר הענין, ובהקדם דבר.

א. עיקר ענינה של מכת בכורות אינה כשאר המכות, אלא מיוחדת היא בכמה עניינים. וכפי שיש לנו ללמוד מדברי בעל האבני נזר בספרו 'נאות דשא' עניני פסח, וז"ל "הענין [במה שמצינו שהוצרכו לנס הפסיחה כדי שלא ימותו בכורי ישראל, ואף שבכל המכות היתה הפליה בין ישראל למצרים ללא פסיחה מיוחדת], דישראל היו במצרים כעובר במעי בהמה, כדאי' במדרש. וקיי"ל ולד טריפה אם נתעברה ולבסוף נטרפה הולד ג"כ טריפה, למ"ד עובר ירך אמו, אף דאם הוממה בהמה מעוברת וילדה, אין הולד נאסר משום בעל מום, והוא משום דבעל מום אין הפסול אלא בחיצוניותו, ואין חיבורו של הולד אלא בפנימיותו, ע"כ דוקא כשנטרפה שאירע הפסול בחיות הבהמה, וחיבור הולד ג"כ בחיות אמו, גם הולד טריפה".

מסת בסודות -
הפרדת חיות
ישראל מהיוצא
טפלה למצרים

"על כן, דוקא במכת בכורות שניטלה חיות המצרים - כי עיקרם הבכורות שמזלם הוא טלה ראשית המזלות, ע"כ כשהיתה מכת מות בבכורות כאילו ניטל כל חיותם - וע"כ היתה המכה ראויה להזיק לישראל, מאחר שישראל היו אצל המצרים כעובר במעי אמו [משא"כ בשאר מכות שהיתה המכה בחיצוניותם בלבד ולא פגעה בעצם חיותם] עכ"ד.

ונמצינו למדים לפי"ז, דענין הפסיחה אשר פסח הקב"ה על בתי בני ישראל בשעת מכת בכורות, מלבד עצם ההצלה שניצלו בכורי ישראל, הוא ניתוק החיות של ישראל מהחיות של מצרים, והפרדתה להיותה חיות העומדת בפני עצמה, לעומת מה שהיו במצרים כעובר במעי אמו, אשר חיותם היתה תלויה וטפלה לחיות המצרים.

הוא בכבודו ובעצמו, שנאמר (שמות יב, יב): ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור בארץ מצרים

~~~~~ זאת ליעקב ~~~~~

ב. והנה מציאות זו של ניתוק החיות של ישראל מהמצרים, היא תחילת יציאת ישראל ממצרים. ובהקדם דברי רבינו חיים הלוי זצלה"ה הנודעים, שבגאולת מצרים שני עניינים היו - גאולה ופדיון. ושני אלו חלוקים הם בעצם יסודם, 'גאולה' עניינה הוא העברת רשות בעלמא, כדאמרי' בגמ' (ב"מ מז.) 'גאולה זו מכדה וכן הוא אומר לא יגאל', וכן הלשון בשדה אחוזה שחוזר ביוכל 'גאולה תהיה לו'. ואילו 'פדיון' הוא חלות בהחפצא והשתנות בעצמות הדבר, כענין פדיון הקדש ומע"ש, שנעשה בעצמותו מהקדש לחולין.

שני ענינים
ביציאת מצרים
- גאולה ופדיון

ובעבודת מצרים שני עניינים היו, האחד הוא העבודה והשעבוד בפועל, והשני מה שהיו עבדים במהותם ובעצמותם. ולזה ביציאת מצרים היו ב' יציאות, אחד הוא היציאה - הגאולה, והשני הוא יציאה מעבדות לחרות, שנעשו בעצמותם לבני חורין. וכמב' בחז"ל (ילקוט פ' בא) שבשעת הגאולה הוצרכו ישראל למעשה שחרור מפרעה, שהיה צווח ואומר 'הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם'.

והוסיף ע"ז מרן הגרי"ז זצוקלה"ה, דהיינו דאמרינן בהגדה: לפיכך אנחנו וגו', הוציאנו מעבדות לחרות - כלומר שנעשינו בני חורין בחפצא, ומשעבוד לגאולה - היינו הגאולה מן השעבוד בפועל. וכן הוא מטבע לשון הברכה בתפילת שחרית "ממצרים גאלתנו" - מהשעבוד, "ומבית עבדים פדיתנו" - מהיותנו עבדים נפדינו להיות בני חורין.

ויסוד לזה מצינו בדברי המדרש (שוח"ט תהילים קטז), "ויוציא אתכם מכור ברזל, כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים. וכעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה, והרועה נותן ידו ושומטו, כך הנסה אלקים לקחת לו גוי מקרב גוי", ע"כ.

וביאר במהר"ל ענין שני המשלים הנזכרים - כור הברזל ועובר כמעיי אמו. וז"ל (גבורות ה' פ"ג) "ביארו בזה המדרש שני דברים גדולים שהיו במצרים, האחד שהמצרים היו מחזיקים וגוברים עליהם בחזקת היד שלהם, שלא יצאו ישראל מרשותם. והשני, מעצמם של ישראל שהיו בתוך מצרים כאילו היו מחוברים

קכד ~~~~~ הגדה של פסח o זאת ליעקב

מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׂקִטִים

אֲנִי יְהוָה:

~~~~~ זאת ליעקב ~~~~~

למצרים וטפלים עמהם, שאין להם מציאות בפני עצמם. ולפיכך על הראשון אמר שהיו ישראל כמו הזהב שהוא בכור, שהאש פועל בזהב שבכור, ומפסיק בין המוציא ובין הזהב עד שקשה ההוצאה מאוד, כך ישראל כאשר היו במצרים, היו מצרים פועלים בהם ומשעבדים בהם ביותר והיו מושלים עליהם, עד שקשה היתה ההוצאה. וכנגד השני אמרו, שהיו ישראל דומין כעובר במעי בהמה, מחובר לאם וטפל אצלה שהוא ירך אמו, ואין לו מציאות לעצמו, יעוי"ש עוד בדבריו.

הרי שבעצם השעבוד שני חלקים היו, כזהב הנתון בכור ההיתוך שלו, וכעובר שאין לו חיות בפנ"ע כלל. והן הן דברי הגר"ח, שביציאה היתה גאולה מן השעבוד והעינוי - ככור הברזל, ופדיון נפשנו מהיותנו עבדים בעצמותנו - כעובר הנתון במעי אמו, שאין לו מציאות מצד עצמו.

וראה להלן (בפיסקא 'הללו עבדי ה' עמ' קצו) שנתבאר בהרחבה, כי ענין ה'פדיון' שהיה ביציאה, פדיון נצחי הוא, ששוב אין ישראל יכולים להיות 'עבדים'. וזה הוא מטבע הלשון בברכת ק"ש דערבית "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם". משא"כ ענין ה'גאולה' מהשעבוד אינו לעולם, כי עדיין עתידים הם לעמוד בשעבוד מלכויות.

ג. ופדיון זה, שפדה השי"ת את ישראל מעבדותם, הלא נעשה במכת בכורות ע"י נס הפסיחה, שהפריד השי"ת את חיות ישראל מחיות המצרים, והעמידה בפני עצמה, וזה מענין הגאולה דאורתא.

חלות הפדיון
חלה במכת
בכורות ע"י נס
הפסיחה

ומעתה שפיר ילפי' ממה שנאמר במכת בכורות - ועברתי בארץ מצרים - שהיציאה היתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, כי עיקרו ושרשו של פדיון נפשנו מעבדות לחירות הוא באמת בשעת מכת בכורות, והיא אכן היתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו.

והדברים האלה מבוארים ומפורשים במטבע ברכת ק"ש של ערבית - "המכה בעברתו כל בכורי מצרים - ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", היינו כי היציאה ממצרים לחירות עולם [שזה פדיון נפשנו, שהרי הגאולה מהשעבוד אינה

ועברתי בארץ מצרים פלילה הזו - אני ולא מלאך.
והפיתי כל בכור בארץ מצרים - אני ולא שרף.

----- זאת ליעקב -----

חידות עולם, שעדיין עתידים להשתעבד בשעבוד מלכויות, וכמו שנת', באה בד בבד עם 'המכה בעברתו כל בכורי מצרים', שהיא המכה בה פסח ה' על בתי ישראל ובה נפדינו להיות חיותנו עומדת לעצמה, וכנ"ל.

ד. ולפי זה נמצא, כי באמת עיקר היציאה שנעשתה ע"י הקב"ה בעצמו, היא הפקעת מהות ה'עבדות' מישראל, פדיון נפשנו מעבדי פרעה להיות עבדי ה'. הפדיון
הנשים ע"י
הקב"ה בעצמו,
המאולה ע"י
שליח

והנה הראשונים הקשו, דהלא כתיב (במדבר כ טז) "ונצעק אל ה' וישמע קולנו וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים", ופירש"י "מלאך זה משה, מכאן שהנביאים קרויים מלאכים", והרי להדיא שהיציאה נעשתה ע"י מלאך. יעוין בשה"ל בריטב"א באבודרהם ובתשב"ץ, שכתבו שהכוונה היא שמשה דיבר אל פרעה ועשה את האותות, עיי"ש בדבריהם.

ולולא דבריהם י"ל לפי המבואר, דמאי דכתיב 'וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים' היינו על היציאה בפועל מהשעבוד וקושי היד, אבל היציאה מעבדות לחירות והפדיון מתורת עבד, וניתוק חיותם וחיבורם למצרים שהיו בבחינת עובר במעי אמו, זה נעשה רק ע"י הקב"ה בכבוד ובעצמו, לא ע"י מלאך לא ע"י שרף ולא ע"י שליח, וכדילפי' ממכת בכורות שזה ענינה - ניתוק חיות ישראל ממצרים, כנ"ל.

ה. והדברים מכוונים היטב ומבוארים ביסודם, ונפלאים עד מאוד. דהנה ראה הפדיון
שנעשה על יד
יד' בעצמו,
הוא חירות
שלם **להלן (בברכת הגאולה, פיסקא 'ונודה לך שיר חדש' עמ' רעו) שהובא מדברי המדרש (מדרש תהילים זוה"ק), כי בכל הגאולות, כיון שנעשו ע"י שליח חזרו ישראל ונשעבדו אחריהן, אבל הגאולה העתידה תהיה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכך לא ישתעבדו עוד אחריה, והיא תהיה תשועת עולמים.**

ולפיכך, היציאה מן השעבוד בפועל, שהיתה ע"י שליח - וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים - לא היתה לעולם, שהרי חזרו ישראל ונשתעבדו בשאר שעבוד מלכויות (כדברי המדרש הנ"ל). אבל פדיון נפשנו, שהוא פדיון מעצם העבדות והטפילות שלנו למצרים, שהקב"ה בעצמו פדה אותנו להיות בני חורין, הוא באמת 'חירות עולם',

בבא קמא דף ס

קבו ~~~~~ הגדה של פסח ◊ זאת ליעקב

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ.

אֲנִי יְהוָה - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר:

~~~~~ זאת ליעקב ~~~~~

שאינ אחריו יותר עבדות בעצם, ששוב אי אפשר להם לישראל להיות עבדים בעצם לאף אומה ולשון, ואין הם אלא עבדי ה' - עבדי הסכה.

ו. ושוב מצאתי בדברי הגר"א (אדרת אליהו דברים יג ו) דא"ל בזה"ל "המוציא וגו', ששתי גאולות היו ביציאת מצרים, אחד בלילה והוא אתחלתא דגאולה - שאמר משה לפרעה בלילה אם תרצה לפטור מיד מן המכות אמור להם בני חורין אתם. ולמחרת בעצם היום, יצאו ממצרים ביד רמה. ועל גאולת לילה היה פדיון של ישראל ממכת בכורות, כמש"א כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת, וגאולה של יום הוא ביד רמה בחזקה. ולכן אמר המוציא אתכם ממצרים והוא ביום, המוציא בע"כ, והפדך הוא גאולת לילה שנתנו פדיון", עכ"ל.

דברי הגר"א
על גאולת
הלילה

וכמדומה שבדבריו ז"ל כלל כל האמור בעניינה של מכת בכורות, עפי"ד המהר"ל הגר"ח והאבנ"ז, כי היא היתה הפדיון של ישראל מהיותם עבדים, דו"ק ותשכח.

ז. אכן יש לבאר עוד בבחינת היציאה של מכת בכורות [והוא מכון יותר בדברי הגר"א הנ"ל]. עפי"מ שראיתי בשם הג"ר מאיר הלוי זצללה"ה בן מרן הגרי"ז זצוקללה"ה, לבאר בענינא דמכת בכורות, עפי"מ דכתיב (ישעיה מג ג) "נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך", ופירש"י "והם היו לך לפדיון, שבכוריהם מתו ואתה בני בכורי נצלת, והייתם חייבים כליה".

בסודות מצרים
ניחצו ככופר
ופדיון תחת
בכורי ישראל

ומבואר מזה, שמכת בכורות לא היתה מכה בלבד כשאר המכות [שעניינם היה מתורת דין ומשפט על המצרים, וכדכתיב 'וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וגו', ותנן במס' עדיות (ב י) משפט המצרים במצרים י"ב חודש], אלא שעיקרה הוא שהיא

בלשון זכר. אלא משום שגאולת מצרים היא בבחינה של הגאולה דלעתיד, שאין אחריה עוד צער, ולכן שייך בה לשון זכר, וראה שם בהרחבה וכיתר ביאור.

בה. וראה להלן בפיסקא 'ונודה לך שיר חדש' (עמ' רעו), שהתבאר כי משום כן נאמר על גאולת מצרים לשון 'שיר' - בלשון זכר, ואף שכל השירות שבזמן הזה הם בלשון נקבה, ורק השירה דלעתיד היא

מעצם הפדיון של ישראל שבכוריהם מתו ואתה בני בכורי נצלת, כלומר שנתנו המצרים תחת ישראל.

וכן הוא מבואר במשנת רבי אליעזר (פירק י"א) ד' שמעון אומר, אין פחות משיש מאות אלף בכורות שמתו באותה הלילה, שנאמר 'ונחתי כסוך מצרים', והכופר אחד תמורת אחד", ומבואר כהנ"ל.

נמצא שמכת בכורות היתה חלק מן היציאה, שכך היה הפדיון שלהם ע"י מיתתם של בכורי מצרים. והוא מה שכתוב (שמות ד כג-כג) "בני בכורי ישראל - הנה אנכי הורג את בנך בכורך". וכן הוא מטבע הלשון בברכת 'אמת ויציב' - "כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת", אלו תמורת אלו.

וזהו הביאור במה שאמרו ז"ל (שמו"ר כב) שצריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות בברכת 'אמת ויציב', ואם לא הזכיר אין מחזירים אותו, אבל אם לא הזכיר יצי"מ מחזירים אותו. וכ' הגרע"א (ש"ע או"ח סי' סז בדברי המג"א שם), שמה שאמרו אין מחזירים אותו, הוא רק אם לא הזכיר קריעת ים סוף, אבל אם לא הזכיר מכת בכורות מחזירים אותו. ומבו' שמכת בכורות היא מעצם היציאה, ואם לא הזכירה הרי"ז כמי שלא הזכיר יצי"מ.

ומבואר בכל אלו, כי מכת בכורות היא מעצם היציאה עצמה. ואלו הן דברי הגר"א שפירש 'הפודן מבית עבדים' היינו שמכת בכורות היא כפדיון בכורות ישראל בבכורות המצרים.

ח. והנה נמצא מבואר לפי כל האמור, כי במכת בכורות שני עניינים היו, האחד - מכה למצרים, והשני גאולה ופדיון לישראל [הן להפירוש הראשון שמכת בכורות היא היתה פדיון נפשם של ישראל, והן לדברי הגר"מ הלוי כי מכת בכורות באה בתורת פדיון על בכורי ישראל].

במכת בכורות
באו לדי גלוי
מידת הדין
והרחמים כאחד

והוא מכוון היטב, דהנה יעוין בפירוש הגר"א להגדה על דברי בעל ההגדה "אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו", וכ' ד'כבודו' הוא לשון גדולה, ו'בעצמו' הוא לשון חוזק, דעוצם הוא לשון חוזק, עיי"ש.

והביאור הוא, כי 'גדולה' היא מידת החסד [עיין רש"י (דברים ג כד) "את גדלך - זו מידת טובך", וכן במהרש"א (ברכות נח.) "הגדולה היא מידת חסד"], ולפיכך כבודו הוא לשון גדולה, כי כבודו ית' הוא מה שמשפיע מטובו בעולם, וכמו שכ' הרמח"ל (דע"ת אות קכח) "שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו [כל הנברא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו]. ישעיה מג ז] והכבוד הוא -

קבח ~~~~~ הגדה של פסח ◊ זאת ליעקב

שיהיה הוא ית"ש, שמח בכל מעשיו, ויהיה לו מקום כביכול להנאות את כל מעשיו בטובו", היינו שמידת חסדו ית' זה הוא כבודו, וכמאמר הכתוב (תהילים קד לא) "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו"^{פו}. ו'חוזק' הוא מידת הגבורה והדין, כדברי הגר"א.

והיינו 'בכבודו ובעצמו', כי יציאת מצרים באה בשתי הנהגות, הנהגה של חסד ורחמים מחד, והנהגה של חוזק גבורה ודין מאידך.

וכן שם 'הקדוש ברוך הוא' כולל מידת הדין ומידת החסד כאחד. כמו שפירש הגר"א (בפירושו להגדה) על "והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם - פירוש שם הקב"ה הוא על שם כלליות השגחתו ית', שהם שתי בחינות גבורות וחסדים, ו'הקדוש' נקרא בעשותו דין בעולם, אז נתקדש שמו בעולם ומתיראין ממנו, וידעו כולם שהוא מופרש מכל, וכן תמיד מילת 'הקדוש' מורה על דין וכו'. ו'ברוך הוא' נקרא על חסדו אשר גבר בעולם, ועי"ז נתברך בפי כל".

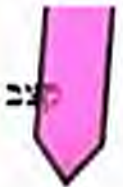
ולהמבואר הדברים מכוונים מאוד, כי ענין זה של צירוף מידת הדין עם מידת הרחמים נתגלה כאן במכת בכורות, שבעצם המכה עצמה אשר מהותה הוא עשיית דין ברשעים, בד בבד היתה הפסיחה על ישראל והיציאה לחירות עולם, שהיא הטובה הגדולה והנצחית לישראל. וגם הלשון 'פסיחה' הוא לשון חמלה, כדברי רש"י (שמות יב יג) "ופסחתי - וחמלתי", וכל היציאה הלא גם היא היתה במידת הרחמים, כמבוי בדבריהם ז"ל שלא היו ישראל ראויים לכך^{פז}.

והיינו שאמר כאן בעל ההגדה על הך קרא המדבר במכת בכורות: 'אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו'. הקדוש - גבורה ודין, ברוך הוא - חסד. בכבודו - חסד, ובעצמו - חוזק גבורה ודין.

ברית י"ג מידות שאינם חוזרות ריקם, שזהו כבודו ית' - כל טובי.
כו. ועיין כלי יקר (שמות יד יד) "כי במצות הפסח נאמר ופסחתי עליכם, פירש"י וחמלתי, רוצה לומר כי עכשיו תצאו מרשות המזלות, אשר כל פעולתם הכרחיות וטבעיות, ואין בהם כח לפעול שום פעולה על צד החמלה והחנינה והצדקה, ותכנסו תחת כנפי השכינה אשר פעולתו ית' ברצון המוחלט ופועל ישועות ועושה צדקות על צד החמלה".

פו. וכן מבוי ברש"י (כתובות ח. ד"ה שמח) שכתב על ברכת הנישואין 'שהכל ברא לכבודו' - "אבל שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר, אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין ונתעסק בו, ואסיפה זו כבוד המקום היא". הרי שגילוי חסדי המקום הוא גילוי כבודו.
וכאשר ביקש משה רבינו (שמות לג יח) "הראני נא את כבודך", נענה ע"י הקב"ה "אני אעביר כל טובי על פניך", ונכרתה

(ו) והנביא הוא או חולם החלום ההוא. פרט לשוגג ולמוטעה²⁸. וזהו כלל ככל התורה, בכל מקום שכתוב 'ההוא' ממעט שוגג ומוטעה, אע"פ שלא כתב אלא חד 'ההוא', יליף בכל מקום מכאן דכתיב תרי 'ההוא'²⁹. יומת. בסקילה³⁰. כי דבר סרה. שזיף דברי המקום³¹, שאמר בשם הקב"ה שהוא צוה לעבוד עבודה זרה, והוא שקר. כי 'סרה' הוא שקר, כמו שאמר הכתוב בעדים זוממין "לענות בו סרה"^(להלן ט, טו) **המוציא אתכם בארץ מצרים והפדך מכת עבדים**. ששתי גאולות היו

ביציאת מצרים: אחד כלילה, והוא אתחלתא דגאולה, שאמר משה לפרעה כלילה: אם תרצה לפטור מיד מן המכות, אמור להם בני חורן אתם³². ולמחרת בעצם היום יצאו ממצרים ביד רמה³³. ועל גאולת לילה היה פדיון של ישראל ממכת בכורות, כמ"ש³⁴: 'כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת'. וגאולה של יום הוא ביד רמה בחזקה, לכך אמר 'המוציא אתכם [מארץ] מצרים', והוא ביום, וזהו 'המוציא' - בעל כרחם. 'והפדך' - הוא גאולת לילה, שנתי פדיון³⁵. וכן נאמר בישעיה: "הקצור קצה

כרשותכם, הרי אתם עבדי ה' וכו'. וכעין זה ביחשלי פסחים פ"ה ה"ה. 33 ברכות ט, א: כשנגאלו יחד ממצרים לא נגאלו אלא בערב [נתנו להם רשות לצאת רש"י]. שנאמר 'הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה' (להלן טז, א), וכשיצאו לא יצאו אלא ביום, שנאמר 'כפתיח הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה' (בסדר ל, ג) וכו', מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב. ושם ד, ב: גאלה מאורתא נמי הו', אלא גאולה מעלייתא לא היא אלא ד צפרא. וראה גם ספרי להלן פ"קא קכח: יצאו ביום ונגאלו כלילה. ועיין בביאורו לחבקוק ג, ה: אתחלתא דגאולה היה כלילה, ונמר הגאולה היה ביום, ושני ניסים היו לזה, אחד ביום ואחד כלילה, דהיינו מכת בכורות היה כלילה, ובאלהיהם עשה שפטים ביום וכו', והיינו שבכוריהם הם כדבר ומתו, ואלהיהם שרף בנהר דינור (זהו שמתו ב' ב. וראה לעיל יב, ג והערה 19). ועיין עוד בביאור לתקונים מזהר חדש עמ' כז, ב שלעתיד לבוא יהיו שני גאולות, בשמאלא [מסטרא דדינא] ואח"כ בימינא [במחצית]. כמו במצרים, התחלת הגאולה כלילה, ועיקר הגאולה היציאה ביממא וכו'. וכמו שכתב בסמוך שגאולת לילה היא פדות ע"י יד' וגאולת יום היא הצלה ע"י כח' וסמך יד' היא שמאל - ראה לעיל ו, ח והערות 50 48, וכמ"ס בבא יצחק ובהערות להלן. 34 בתפלת שחרית ופירש: בכורך גאלת כי כל בכוריהם הרגת - בפדיונם. 35 פירש: ניתנו בכור מצרים כפדיון תחת בכור ישראל, נמכר בסמוך. וכישעיה מג, ג: 'נתתי כפרך מצרים'. ופירש רש"י: הם היו לך לפדיון, שבכוריהם מתו ואתה בני כבוד נצלת, והייתם חייבים כליה כמו שנאמר 'ואוכר לשפך חמתי עליהם [לכלות אפי בהם] בתוך ארץ מצרים' (יחזקאל כ, ח). וראה גם רש"י תהלים מז, ד ורמב"ן לעיל ז, ח ובוהר שמות מא, ב: ועל דקטל קב"ה כל אינון כערי דההוא סטרא, יהיב בוכרין דישאל לפרוקנא דלא ישכח עליהו סטרא אחרא עילה כלל וכו'. והקדים הכתיב נא גאולת יום לגאולת לילה אע"פ שמאותרת היא בימין. א"ל כי דרך הכתוב להקדים את הקודם במעלה לקודם בזמן - ראה לעיל יב, ד-ה והערה 51. וראה זמן חרותו מאכ"ל טו שביאר דבריו כי מכת בכורות לא היתה יק נכר

פיסקא מט: 'לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה ב' (ולעיל יא, כב) - וכי איך אפשר לו לאדם לעלות במרום ולהדבק בו וכו', אלא הרכב כחכמים ובתלמידיהם, ומעלה אני עליך לאלו עליה למרום ותטלתה וכו' [רש"י סם: כאילו נדבקת בו]. הוכא במאורות הגר"א אבות פ"א מ"ד על האמור במשנה: יהי ביתך בית ועד לחכמים. 28 בספרי: 'והנביא ההוא' ולא אנט, 'או חולם החלום ההוא' ולא מוטעה [וסבור שהקב"ה דיבר אליו ובחלומו דיבר - ראה להלן יח, כב]. ופירש ר"ה: דכשמע 'והנביא ההוא' רענד במודד הוא דחייב מיתה, ולא שאנסורו להתנבא לע"ז. ולא מוטעה, אי הטעוהו אחרים להתנבא לשם ע"ז, וסבור דשפיר אמרו והתנבא, פטור ולא מנפשיה עבד. וצ"ע איך יתכן שאנסורו להתנבא. והראשונים הקשו מה צורך יש לכעט אונס, הרי רחמנא פטריה ראה תוס' וכתים קח, ב וריטבי"א קדושין מג, א. וראה עוד להלן ז, ה [שם לא הוכיר אונס]; ז, יב: יח, כ [שם מיעט שוגג מכתוב אחר]. ועיין לעיל וקרא ו, כ הערה 162. 29 בעסק הנצי"ב הבין כי כוננו לבאר מדוע בכל התורה סמעיט שונג מוטעה ואנט סמילה אחת - 'ההוא', ואילו כאן סמעטיט שונג [או אנט] ומוטעה כשתי מילים: 'והנביא ההוא או חולם החלום ההוא'. ומבאר כי מכאן הוא הלימד לכל מקום שנאמר בו 'ההוא'. 30 כתיב בספרי וכטגהדרין פט, ב - ראה לעיל ב והערה ז. 31 בספרי: 'יומת כי דבר סרה על ה' אלהיכם', והרי דברים קל וחומר, וטה המזיף דברי חבירו חייב מיתה [נגון], עדים זוטמים - ראה ר"ה ועמק הנצי"ב]. המזיף דבריו של מקום על אחת כמה וכמה. 32 מדרש שוחר טוב תהלים קיג, ב: היה דופק פרעה על פתחיהן של משה ואהרן כלילה ואמר להם 'קומו צאו מתוך עמי' (שמות יב, לא), אמרו לו שוטה וכי כלילה אנו עומדין, וכי גנבים אנו שנלך כלילה, בבוקר אנו יוצאין, שכך אמר לנו הקב"ה וכו', אכר להם הרי כבר מתים כל מצרים וכו', אמרו לו מבקש אתה לכלות הסכה הזאת, אמר הרי אתם בני חורין, הרי אתם כרשותכם, ואין אתם עבדי אלא עבדי ה', התחיל פרעה צווח ואומר לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם

אדרת

פרשת ראה - יג

אליהו

קצנ

ידי מפרות ואם אין כי כח להציל³⁵ (ישעיה נ. כו), 'ידי מפרות' - הוא גאולה שעל ידי פדיון, כמו במרדכי שניתן המן תחתיו³⁶, ובמצרים ניתנו בכוריהם תחת בכורי ישראל, לכך אמר לשון פדיון. 'ואם אין כי כח' - הוא גאולה

בלי פדיון, והוא ביד חזקה³⁷. ולמעלה כתיב 'מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה' (שם), 'מדוע באתי ואין איש' - זו תפילה, כשהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא עשרה מיד, הוא כועס³⁸. 'קראתי' - זו תורה, כאמור

נוספת, אלא תחילה יציאת מצרים, ובה נבחרו ישראל להיחזק עבדי ה', וכמ"ש בקדושין כב, ב: בשעה שפסחתי על המסקנף ועל שתי המזוחות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחרות וכו'. 36 בכיארזו למשלי יא, ח: 'צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו' - הצדיק אע"פ שבאה עליו צרה הוא נחלץ מהצרה, ויבא רשע תחתיו - אותה הצרה אינה חהרת ריקם, אלא הרשע בא תחתיו באותה הצרה עצמה, כמו הפן וכו'. וראה עוד שם יד, כב; יד, לב; כא, יח [שם כתב רש"י: צדיק נחלץ ורשע בא תחתיו, כגון כרדכי והפן, ובשניה מהר"י ויל ס"י קצא: כיון שיצא המשחית אינו משיב, אלא אם כן צריך לחול על שום דבר, והיינו דכתיב 'צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו' וכו'. ואולי זו כונה רבינו בחבוקוק ג, ו: כשישראל חוטאים תגזר עליהם גזירה שיהיו תחת שונאיהם, אח"כ כשעשו תשובה, בא הצרה על השונא שבא עליהם וכו']. ובפיוט 'אשר הגי'א [שתוקן ע"י אנשי כנסת הגדולה - מחזור ויטרין אכיו: 'צדיק נחלץ מיד רשע, אריב ניהן תחת נפשו. כלומר, צדיק נחלץ כי ניתן אריב תחת נפשו, וראה בכיארזו לאסתר ו, ד: 'על העץ אשר הכין לוי בגמ' (מגילה טז, א) אמרו, לו הכין [לצורך עצמו רש"י]. זאח אינו מוכן, תראה דהכי פירושו, מפני שכבר כתבתי שהגזירה היתה מן השמים (והיה הו"א שגם זאת מן השמים) מתחילה על כרדכי ואח"כ נתהפך והיתה להמן. [והיה הו"א שגם זאת מן השמים] לכך תגא לו הכין, פירוש, שמתחילה היתה ג"כ מן השמים על המן לכדו ולא על מרדכי (ע"כ). וכונתו על התליה על העץ, אבל עצם הגזירה היתה גם על כרדכי, אלא שניתן המן תחתיו כפדיון, כמבואר כאן. וכן כתב בספר ימי הפורים מאמר יב ע"ש. ועיין בכיארזו למשלי כא, יח שאם נגזרה גזירה על הישרים, תחת הרכה ישרים יבוא בוגר אחד כפרס, והם נפרדים מגזירתם, ואין צריך רק בוגר אחד להיות תחתם, ויש לכאר שישועתו של מרדכי היתה דוקא בדרך פדיון, לפי שמרדכי הוא בחינת התפילה, כמו שפירש רבינו באסתר ב, ה ע"ש. והרי בסמוך כתב רבינו שתפילה היא פדיון. 37 ביד וכה, לכן נאמר 'כח להציל' - לשון הצלה, כי הצלה היא שכציל בחזק העשוק מיד עושקו ביד חזקה ובזרוע נטויה, אבל פדיון הוא שיפרה אותו ברצון הצורך אותו, וצריך לתת לו כשהו עבדו - ראה הערה להלן. 38 ברכות ו, ב [ומפרש: ולא מצא עשרה מיד, הוא כועס - ראה להלן, לא כהמאירי ועוד: ולא מצא עשרה, מיד הוא כועס]. ובכיארזי אנדות שם [עם פירוש ר"א]: 'מדוע באתי ואין איש' ובסוף הפסוק 'הקצור קצרה ידי מפרות ואם אין כי כח להציל', כי יש הצלה שהוא מציל בחזק

העשוק מיד עושקו, יש פדות שצריך לתת לו מה עבדו, וידוע שהתורה מגינה ומצלת (סוטה כא, א), והתפלה פודה שהיא כרא דפדות וכי היא אחרונה מבונה בשם הבלת, דינא דמלכותא דינא, שכל דינן וסאי דקרב ספירין בידה, ולחמת את מלחכתנו תותנת פודה נפשנו, בכקום קרבנות שהיינו נוהגין תתה נפשנו כעה אנו שופכים יחי נפשותינו, ולכן אמר 'מדוע באתי' הוא בסדר קריאת שכז ותפלה כו' [זאין איש' לקרות קריאת שמע]. 'קראתי קאי על בתי מדרשות, כמ"ש 'הלא חכמה: בתוך 'קראתי כו' (משלי ח, א), 'זאין עתה: כמ"ש יען קראתי והמאנו כו' (שם א, כד). 'הקצור קצרה ידי מפרות ואם אין כי כח להציל' כאן פדות וכאן הצלה, וכאן יד [ידי מפרות], יד הוא כפועל, שמאל מפייע לימין לפדות, והוא בכח התפלה שהיא כה"א אחרתה] וכאן כח כידוע [כח להציל], כי התורה מגינה ומצלת, וכמ"ש 'יפתח ה' נאדר בכח' (שמות טו, ו) [לכן הזכיר שהיא מצלת בלי פדות], ובאמר נועם שם: לפי שעשרה קרבה שכניה ואתיא (שם ע"א), לפיכך צריך שיבואו כל העשרה ביחד, ואם אדם אחד נתאחר הקב"ה כועס, וזה שאמר 'זאין איש' לשון יחיד (והר במדבר ככו, א), וזהו בבית הכנסת. 'קראתי קאי אבית המדרש וכו', 'זאין עתה' שאין שם אפילו אחד שיענה דברי תורה, וכעין זה בכיארזו למשלי יד, כח: בישראל יש שני מושלים, והם נקראים שרים ומלכים, מלכים הם התלמידי חכמים וכו', ושרים הם בעלי עבדה ותפלה וכו'. ודרך בני המדינה כבואם לבקש דבר מהמלך, בוחרים להם חכם אחר שילך לפניהם אל המלך לבקש עליהם ולהשתדל בעבורם, וכשהמלך שואל אותו עליהם איה הם כעצמם, אז כשיב למלך הגה גם הם אחרי יבואו, וכאשר לא יבואו אחריו והוא נשאר לבדו, אז כועס המלך עליו גם כן [ראה זהר שמע קלא, א ב]. ח"ש בגמ' בשעה שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא עשרה מיד [פירוש, שאין שם תיכף עשרה הערה במוסגר בדפוס], הוא כועס גם על אותם שבאו, שנאמר 'מדוע באתי ואין איש', כי 'איש' הוא לשון שר וכו' [ראה לעיל א, יג והערה 388], פירוש, כי אם יש עשרה בבית הכנסת אותו שבא ראשון לכולם נקרא שר, כי הוא נוטל שכר כנגד טלם, אבל כשאין שם עשרה 'אין איש' כי בלא גנין אין כלום. 'קראתי' הוא בבית המדרש, כמ"ש 'בראש הוסיזת תקרא' (שם א, כא), 'זאין עתה' וכמ"ש שם 'הקצור קצרה ידי מפרות ואם אין כי כח להציל', פירוש, כי ההבדל בין פודה ומציל הוא זה, פודה הוא שיפרה אותו מצרותיו ברצון הצורך אותו, ומציל הוא שמציל אותו מיד שונאו ביד חזקה ובזרוע נטויה. ופודה הוא מחמת התפלה, כמ"ש 'פדה בשלום נפשי [מקרב לין] כי ברכים היו עמרי'

למצינו ישוב ה' מחרון אפסו. שכל זמן שרשעים בעולם, חרון אף בעולם כו' ¹²¹. ונתן לך רחמים ורחמים. כל המרחם על הכריות מרחמין עליו מן השמים ¹²².

יד (א) בנינים אתם לה' אלהיכם. בזמן שאתם נבנים מנה בנינים אתם קרויים בנינים, ואם לאו וכו', דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך קרויים בנינים, שנאמר "בנינים סכלים המה" (ירמיה ד, ככ), ואומר "בנינים לא אמן בס"

עבודה זרה בהנאה, והרי שלל העיר אינו עבודה זרה, אלא שישבחה עבדו ע"ז. ומפירש משום שאסר הכתוב את שלל העיר בהנאה וקראו 'חרס', ומאחר וגם עבודה זרה נקראת 'חרס' - ראה לעיל יב, לא, אף היא אסורה בהנאה כשלל עיר הגדחת (ובתמורה ל, כ: המקדש כפרש עגלי ע"ז אינה מקדשת, כתיב 'זהיית חרס כטהור' (לעיל ו, טו)), וכנראה רמז לזה הרמזין בהשטתו לספר המצוות שרש חשיעי: לפי שהוא נאמר בענין הנהנה מעיר הגדחת, ויבט בו עבודה זרה שהיא בכלל חרס וכו'. וראה יראים ס"י שעה: ולא ידבק בידך מאומה מן החרס, צוה והזהיר הבה שלא להגות מדבר שנקרא 'חרס', עיר הגדחת, עבודה זרה וחרסי ברק הבית. 121 אבדו רשעים מן העולם, נסתלק חרון אף מן העולם משנה טהורין קיא, כ. ושם ק"ג, ב: מאן רשעים, נבי, ופירש יד רמז שהם גנבים והוגנים מן החרס, ובבאר שבע כתב שהם החומדים לקחת משלל העיר, ונרמזים שישאר בעולם שלל העיר עובדי עבודה זרה ומביאין חרון אף בעולם, שכל זמן שיש עבודה זרה בעולם חרון אף בעולם. וכמ"ש בספרי: כל זמן שעבודה זרה נוכחים בעולם חרון אף בעולם, נסתלקה עבודה זרה כוכבים נסתלק החרון אף. אך ראה סד"ר ועמק הנצי"ב שהספרי מפרש על איבוד עבודה זרה שלא ידבק בידם כלום, והמשנה על איבוד אנשי העיר, וראה מהרש"א. 122 וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. שבת קנ"א, ב ופירש רש"י: נתן לך רחמים - שתרחם על הבריות. ובספרי: כל זמן שאתה מרחם על הבריות, מרחמים עליך מן השמים.

1 קדושין לו, א (דפורד). וכן גירסתו בספרי (והלכה כרבי מאיר, דקראו קדייק - ש"ח הרשבי"א ח"א ס"י קצד: רמב. הובא בבבאור רבינו לרש"י י"ד ס"י שעב סק"ד). ופירשו בגמ' שם מאי ואמר, 'בנינים סכלים' - וכי תימא סכלי [כשאין בהם אלא שטות] הוא המיקרו בנינים, [אבל] כי לית בהו היכנותא [כשהם רשעים] לא מיקרו בנינים, ה"ש ואומר 'בנינים לא אמן בס'. וכיית כי פלחו לעבודה זרה כוכבים לא מיקרו בנינים, ה"ש ואומר 'בנינים סכלים' [והיינו ע"ז, כדכתיב 'פן חשחיתון ועשיתם פסל' (לעיל ד, טו)]. וכיית בנינים משחיתים מיקרו, בנינים מעליא לא מיקרו [צוה לעולם], ה"ש ואומר 'בני אל חיי' [דהדרי מקרו 'בני אל חיי' על ידי תשובה - רש"י]. וכן גירסתו בספרי האוינו פיסקא שח. 2 מכות נד, א. ועיין בבבאור לחבקוק שם. וראה

(להלן לכ, כ), ואומר "זרע מרעים בנינים משחיתים" (ישעיה א, ד), ואומר "והיה במקום אשר יאמרו להם לא עמי [אתם יאמר להם] בני אל חיי" (הושע ב, א) ¹. 'בנינים סכלים' - אף שלא למדו תורה ונקראים בנינים, 'לא אמן' - אף שאין להם מעשים, כי בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד) ². ואף שעשו עבירות ונקראו בנינים, והביא ראייה: ואומר וז"ל וגו' בנינים משחיתים וכו' 'בני אל חיי' ³. לא

להלן לכ, כ: לא אמן בס' - לשון קיום, שלא נתיקרה חורתם בידם מחמת חסרון בטחון, כמ"ש בא חבקוק והעמידן על אחת, והוא בטחון וכו'. ובהושע ב, כא כתיב: אמונה הוא כלל כל המצוות, כמ"ש בא חבקוק וכו'. וכמש"ל ל, ה: המצוות הן תרי"ג, והן נכללות באחת, כמ"ש בא חבקוק וכו', והיא הבטחתן, כמ"ש וצדיק באמונתו יחיה, ושם כב, יט: עיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמרו בטחונם בה' וכו' לפי שעיקר הכל הוא הבטחת השלם, והוא כלל כל המצוות. וראה בבבאור אגודה בכורות ח, ב (בנדמ"ח ע"פ פג פד) שפירש מ"ש ראשונים עדיפי וכו' (יומא ט, ב), שאף שעבדו על שלש עבדות חמורות שבתורה, לכס היה טוב מאד, שמעלה הכהן על כולם וכו'. ובשם עולם לח"ח (ח"ב נפוצות ירחל פ"ח): כתב הגר"א שמדת הבטחון אינה תלויה בנתינת אפילו אדם שאינו הגון שחיוק בטחונו בה' כח הבטחון מגן עליו, ומתחסד עמו ה' יחברך, אך ראה ישעיה י"ג 3 מפרש: 'בנינים סכלים' אף שלא למדו תורה [ואתה התורה, סכלות היפך החכמה - ראה קהלת ב, יג], 'בנינים לא אמן' - אף שאין להם מעשים [מצוות עשה], 'בנינים משחיתים; בני אל חיי' - אף שעשו עבירות [מצוות לא תעשה], ונקראים בנינים כי יש בהם אמונה, וחבקוק הנסיח על אמתה - 'באמונתו יחיה', ועיין יהל אור פקדוהו. ב ע"פ כו, ג: כל ישראל אף אם חוטאים ורשעים פ"ע נשארין ברוח דמהימנותא, כמ"ש אע"פ שחטא ישראל הו' (סנהדרין מד, א) כו' דלעולם נשאר ברוח דמהימנותא, כמ"ש [בזהרן] פרשת שמיני לו-לו כו', אבל הוא אהבה בשמאלא באל אחר, ולכן אתמנע מיניה תשובה, ונסיח יצאה בת קול ואמרה 'שובו בנינים שובבים' (ירמיה ג, יד) - חוץ מאחר (חגיגה טו, א), וכמ"ש בין כך ובין כך אהב קרוין בנינים, ח"ש 'שובו בנינים שובבים' אע"פ ששובבים אהם מ"מ אתם בנינים, ולכן 'שובו' חוץ מאחר שנפק מכל בנינים כניל, וכמ"ש 'כל באיה לא ישובך' (משלי ב, י) - ע"ז י, א: זו מינות) וכו'. ובבבאורו לחקוני זהו תקן, כא ע"פ מב, א פירש מ"ש בכרכות לג, א: אפילו ניש כרוך על עקבו לא יפסיק בתפילתו, אבל עקרב פסיק: כי כל זמן שטמאין באחדותו יתברך אפילו עובד כבוד נכבד אינו מומר לכל התורה, ואע"פ שחטא ישראל הוא, ומצדד למנן ותכלל תפלתו בכלל ישראל וכו'. וזה הוא מפתח דנחש בשאר עבירות, אבל עקרב הוא המודה במחילה

כתב שריטה, דרשו רז"ל גם כן שלא יעשו אגודות אגודות⁵. ולא תשימו קרחה [בין עיניכם למת]. יכול לא יהיה חייב אלא בין העינים, תלמוד לומר 'בראשם' (ויקרא כא, ה), לחייב על כל הראש וכו'. ואין לי אלא נהנים שריכה בהן מצות, ישראל מנין, נאמר כאן 'קרחה' ונאמר להלן 'קרחה' (שם), מה להלן עשה הראש ככין כו' אף כאן כו'. ומה כאן על מת, אף להלן⁶. ולמה כתיב

תנודדו. שלא תעשו שרט⁴. ומפני מה לא כתב שריטה, דרשו רז"ל גם כן שלא יעשו אגודות אגודות⁵. ולא תשימו קרחה [בין עיניכם למת]. יכול לא יהיה חייב אלא בין העינים, תלמוד לומר 'בראשם' (ויקרא כא, ה), לחייב על כל הראש וכו'. ואין לי אלא נהנים שריכה בהן מצות, ישראל מנין, נאמר כאן 'קרחה' ונאמר להלן 'קרחה' (שם), מה להלן עשה הראש ככין כו' אף כאן כו'. ומה כאן על מת, אף להלן⁶. ולמה כתיב

כתב שריטה לאל אחר, וכן בבת אל נכר וכו' והו' יחד גמור, ומסתלק הקביה ממנו כלל וכלל, ואין תפלתו עלה וכו', ח"ס נחש ועקרב, דעקרב הוא הכופר בעקר אחיזה עקרב וכו' [וכן כעס ראה שם עמ' נט, ג. וכן בא על בת אל נכר - ראה שם תקון לא עמ' פד, א]. ושם תקון ע עמ' קנב, א: אפילו כרוך בהרהורין תבייה או עשה עבירות לא יפסיק, אבל עקרב בהרהורא תעז דהן מצטרפין למעשה, פוסק אפילו כחפילה אם סוף לו הרהורין אלו, הרהורין אלו קטל ליה לביני לנבר, לא כאלו הרהורין הנחש שהן רק באבר אחד, תעז שקלה ככל התורה וכו'. וראה שם עמ' קמו, ב היקא כשלא עשה תשובה, ודברים אלו תואמים לדבריו כאן שכל זמן שיש בהם אמונה נקראים בניס, אף שלא למדו תורה ולא עשו מצוות, ועברו עבירות, וראה עוד הל' אור בראשית כח, א עמ' ט, ג: ישראל נקראו בניס לנקום שהיה להם נשמת אצילות, חיה לעתיד לבוא, אבל עתה ע"י חטא העגל פרחא מנייהו האי זיהרא עלאה ולא נקראו עוד בניס כי אין להם נשמתא הגיל בנוי דשכינתא ע"י זיא אצילות, רק מסטרא דעבד מט"ט ואז נקראו עבדים וכו'. אמנם בגמ' מכואר כי גם אם עבדו עבודה זרה נקראים בניס, אלא שנקראים 'בניס משחיתים' [ואולי י"ש שצדו בשיתוף, אך לשונו: כל זמן שמאמץ באחדותו י"בין וכו']. ורש"י פירש שעל ידי תשובה נקראים 'בני אל חי', ועין מהר"ט ומהרש"א. 4 לא תתנו גרידה ור"ש כבשרכם על מת וכו' - רש"י [מילת 'למת' שבה ע"י על לא תתגודדו, לא רק על 'קרחה' הסמוכה לה י"ש]. ולפי פשוטו נראה כי דבריו ודברי רבינו כרבי י"ש האומר שריטה וגרידה - אחת הן [שניהם בין ביד בין בכלין], וחכמים אומרים, שריטה ביד, וגרידה בכלי - כ"ח כא, א. וראה לעיל ויקרא יט, כח והערות 248-249. והלכה כר"י - ראה בבאורו לשו"ע י"ד סי' קפ סק"ז. 5 ספר וגמ' יבמות יג, ב: 'לא תתגודדו', לא תעשו אגודות [אגודות], אלא היו כולכם אגודה אחת וכו' [שלא י"ש שני בית דין בעיר אחת ואחד מורה כבית הלל והשני גביה סכאין]. וכפירושנו, כן כתב גור אריה: תרווייהו מהך ק"א נפקא, סרשני בלישניה וכתב לא תתגודדו, ואילו בגמ' כתיב 'לא ישרטו שרטח' (ויקרא כא, ה), אע"ג גרידה ושריטה אחת הוא, כדאיחא במכות (שם), למה

בכהנים ולא כאן, משום דכלל בכל התורה לכתוב דבר חמור אצל החמור (פירוש), הוה ליה לכתוב כאן כל הראש ולא צריך גזירה שוה כלל, שקל וחומר הוא לכהנים, אלא דהכלל וכו').⁷

(ב) כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה: כי עם קדוש אתה. קדושה שהיא עליך גרמה לך. ובך בחר. זה דור המדבר⁸, שכרת עמהם ברית. וזהו

כתב בישראל גרידה, ללמד גם על דבר זה שלא יעשו אגודות אגודות, ולהא בלחוד לא אחי, ודאי פשטיה דקרא דוסיא דלא תשימו קרחה: קאמר. אולם כיבמות שם למדו לא תעשו אגודות אגודות מדלא כתיב 'לא תתגודדו' [רמשמע לשון גרידה וחבורה: רש"י], ולא תעשו חבורה על מת מדלא כתיב לא תתגודדו [איטור אגודות אגודות נלמד מכלל האות ת, ואיטור גרידה מכלל האות ד' ראשונים]. והירץ גור אריה היינו אליבא דס"ד גרידה היא בכלי ולא ביד, לדידה לא נוכל ללמד מלא ישרטו, והא תלוק יש בין גרידה ובין שריטה. ועיי"ש שלא תעשו אגודות אגודות הוא לאו גמור, לא כמ"ש הרא"ם שאינו אלא דרש בעלמא, וכן נראה קצת לפנינו. וראה רמב"ם ומפרשיו הלכות ע"ז פ"ב הי"ד. 6 ספרי וגמ' מכות כ, א. 7 ראה בעל הסאור פסחים ה, ב: אורחיה דקרא הוא לכתוב את החמור בחמור ואת הקל בקל וכו'. וכעין זה כתב קרבן אהרן בפירושו לת"כ פרשת אמור שם. הקשה מדוע לא כתוב 'למת' בכהנים וילמדו ישראל מהם כק"ו, ובראשם' בישראל וילמדו כהנים מהם כק"ו, ולא אצטרף גזירה שוה כלל, וכתב שרצה הכתוב להוסיף החומרא בכהנים החמורים, כי אחר שכתב האזהרה בישראל לא יוסיף לאמרה בכהנים להקל אלא להוסיף חומרא אחר שהם החמורים, לזה כתב החומרא בכהנים, והקולא בישראל הקלים, ואם כן אזהרת הכהנים למה באה, להוסיף חומרא בפה שביארה תורה 'בראשם', אבל בסבב הקרחה שלא אמר דבר, אין זה אלא שנשוה כהנים עם ישראל באזהרתן [שרק הקורח על מת חייב], ועיי"ש שחירץ קושיית הרא"ם שם וכאן שהיה להם לדרוש איפכא: לפי שנאמר 'בראשם' שומע אני כל הראש, ת"ל 'בין עיניכם', לא אמרתי אלא על בין העינים כלבד, דהשתא ליכא לאקשו"י הא 'בראשם' כתיב, דבין העינים נמי ראשם הוא, שאפילו מקצת ראשם, ראשם מיקרי. וראה לעיל ויקרא כא, ה הערה 51. 8 כספרי כגירסתו: כי עם קדוש אתה לה' אלהיך. קדושה שהיא עליך היא גרמה לך להיות לו לעם סגולה וכו' [וכן גרס סד"ר. אך ר"ה פירש: גרמה לך - לכול תורה ומצות הללו]. דבר אחר, כי עם קדוש אתה מאבותיך, [וכן בחר ה' אלהיך] קדושת עצמך. ורש"י כתב: 'כי עם קדוש אתה' קדושת עצמך מאבותיך, ועוד, 'וכן בחר ה' וראה רא"ם.

הָאֱלֹהִים לְפָנַי פִּרְעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה
 אֶת־לֵב פִּרְעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ: **ס יב א וַיֹּאמֶר**
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לֵאמֹר: **ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם**

פִּרְעָה וְאֶתְקִיף יי ית לבא
 דִּפְרַעַה וְלֹא שְׁלַח ית בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעִיהּ: א וַאֲמַר
 יי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן בְּאֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם לְמִיָּמָר: ב יִרְחֹא
 הָרִין לְכוּן רִישׁ יִרְחִין
 תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הוּא אֱלֹהֵי רִיָּה כַב
 וְכֹה: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, סְנַהֲרִין מִבְּ. כְּרוֹת י:

שפתי חכמים

(א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. נשניל שאהרן עשה וטרח צמופטים כמשה חלק לו כבוד זה צמנה ראשונה שכללו עם משה צדנור: בארץ מצרים. חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת"ל כלאמי את העיר וגו'. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גילולים דבור חמור כזה לא כ"ש*: (ב) החדש הזה. הראהו לצנה בחדשה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח**. ואין מקרא יולא מידי פשוטו על חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי: הוזה. נתקשה משה על מולד הלצנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש ס והראה לו באצבע את הלצנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש.

אבן עזרא

רמב"ן

שהשלים כל המעשים שעשו, וגזרת מכת בכורות שכבר הודיעו אותה לפרעה, כי במיתת הבכורות אין למשה ואהרן בה מעשה:

(א) ויאמר. עתה הזכיר תחלת המצות שהיו על ידי משה ואהרן כי הם לצדס היו נביאי החורה כי אחריהם לא נתחדשה מצוה רק אם היתה לצורך שעה כדבר גדעון ואלהיהו ואל יעלה על לבך דבר השיר שהיה צבית השם על יד דוד. כי כמו תקון היה ומוסד סיסד דוד ושלמה וככה כחוב צאמונתם. ולא נצוואחס. והגאון אמר כי קבלה היתה צידס מפי משה כי מלך יקום וחדש כלי שיר. וכמוהו לא תוליאו משא מבחמכס ציוס השבת:

(ב) החדש הזה. א"ר יהודה הפרסי כי ישראל היו מוניס כפי שנות החמה כמשפט העמים הערלים וראייתו ושמרת את החקה הזאת למועדה. כי שנת לצנה איננה שנה. כי ימי החריש והקציר תלוים בהליכת השמש לבדו כפי נטותה לצפון או לדרום. ולא דבר נכונה. ועתה אפרש לך. ידענו כי מהלך הלצנה בגלגל. בנקודה הידועה כנגד גלגל המזלות עד שובה אל הנקודה צעמנה הם כ"ו יום ושלישית יום בקרוב. והנה נחשוב כי התחצרה עם השמש כשהיתה בנקודה הראשונה בתחלת מזל טלה והנה בשובה אל ראש מזל טלה לא מלא' השמש שם כי כבר הלך צמהלכו האמנעי כ"ו מעלות כי מהלך שניהם בראיות גמורות הוא ממערב למזרח הפך התנועה העליונה. והנה הלכה הלצנה בצלה המעלות שכבר הלך השמש. גם הלכה הלצנה בחלקים שהלך השמש בצלמת הלצנה המעלות הנזכרות שני ימים וקרוב משמש שעות. התחצרו שניהם לסוף כ"ט יום וחצי ושני ימות שעה. וע"ג חלקים מחלקי ישראל והשנה צאמת היא לשמש לבדו. כי הוא המוליד זמני קור וחום וקץ וחורף שהם ד' מקופות השנה. ואז נחשוב שהיתה בתחלת ראש טלה. והוא ילך בגלגלו שס"ה ימים וקרוב מרביעיית יום עד שובו פעם שנית וצבצור זה נקרא שנה. והנה אין ללצנה שנה כלל. כאשר אין לשמש חדש כלל. כי לא יתחדש בשמש דבר רק דבר החדש הוא לאור הלצנה. וצבצור זה נקרא חדש. גם ירת. צבצור חדש אור הלצנה כי אין לה אור בראיות גמורות. כי אם מהשמש. על כן לא תקדר השמש כי אם צרגע מחצרתו עם הלצנה. אם היו בראש הטלה או צונבו ולא תהיה קדרות ללצנה כי אם בהיותה לנכח השמש צלילה צמקומות הנזכרים. וצבצור שנת העמים קרובה אל שנת החמה. וראו ששחים עשרה פעמים תתחדש הלצני בשנת החמה. חלקו ימי השנה על שנים עשר. וקראו לכל חלק חדש. צבצור שהוא קרוב מימות חדש הלצנה. וזאת ההסכמה מהם אינה נדרך המולדות. גם הישמעאלים צבצור שמועדיהם תלוים צימי חדשי הלצנה. ותחלת החדש מליל ראות הלצנה. וראו כי י"צ חדש יש בשנת החמה לא מלאו חשבון יותר קרוב מזה. כי אין צין שני המספרים רק י"א יום. על כן שמו כל שנותיהם שנות הלצנה וכל שנה ישמנה מועד פסחם אחרוניית י"א יום עד שיהיו ל"ג שנות חמה הם ל"ד שנות הלצנה כי אלה אינם על דרך התולדות. והשם נזה צתורתו לשמור מועד

ראש חדשים ראשון הוא לכם קדמאי הוא לבון לירחי

תולדות אהרן ראשון הוא. ר"ה ח:

שפתי חכמים

דאמרינן ב"ה דף י' א"ר זירא א"ר נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא ולדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא הרי שבזה השיעור היה מחקשה אם בשיתא לאחר המולד ואם בתמני סרי לאחר המולד וכו' ע"ש:

רמב"ן

ב. החדש הזה לכם ראש חדשים. זו מצוה ראשונה שצוה הקב"ה את ישראל על ידי משה, ולכן אמר בארץ מצרים, כי שאר מצות שכתורה היו בהר סיני, או שבא לומר בארץ מצרים, לא בעיר מצרים, כמו שאמרו רבותינו (מכילתא כאן) חוץ לכרך. והיה ראוי שיאמר תחלה דברו אל כל עדת ישראל לאמר החדש הזה לכם וגומר הפרשה, אבל משה ואהרן הם במקום ישראל, ואמר "לכם" כנגד ישראל לדורותם, וחזר ואמר דברו אל כל עדת ישראל, שיצום במצות שעה לקחת פסח מצרים מבעשור:

ולפי מדרשו "לכם" לומר שקדוש החדש צריך בית דין מומחה (ר"ה כה:). ולכך לא נאמר בתחלה "דברו אל כל עדת ישראל", שאין בקדוש החדש אלא משה ואהרן וכיוצא בהם. וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש הראשון, וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר בחדש השלישי (להלן יט א), ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (במדבר י"א), ובחדש השביעי באחד לחודש וגו' (שם כט א), וכן כלם:

וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כאשר אפרש (להלן כ ח), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתינו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב (להלן לד כב) וחג האסיף תקופת השנה, וכתיב (שם כג טו) בצאת השנה, אם כן כשנקרא לחדש ניסן ראשון ולתשרי שביעי, פתורנו ראשון לגאולה ושביעי אליה. וזה טעם ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם, שנקרא לו לזכרון גאולתינו:

וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חדשים עלו עמנו מבבל (ירושלמי ר"ה א ב, ב"ד מח ט), כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה, כי

בעל המורים

ראשון הוא לכם. וסמך ליה דנרו שאין מקדשין אלא ב"ד הגדול:

רש"י

וכי"ז הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנאמר ויהי ביום דבר ה' א. ביום לוותו. מן היום אשר לוה ה' והלאה: אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו
א לעיל ז בויקרא ז ג במדבר טו

אבן עזרא

לא פירש לנו בתורה איך נקבע השנים והחדשים. ואם לא נמלא אבינו מה נעשה. ויש לתמוה מזה תימא גדולה איך פירש דיני כל נגעי המזרע שהוא באלס אחד ולא יעמוד בכל זמן והניח דבר המועדים שכל ישראל חייבים לשמרה בכל זמן ויש כרת על אכילת חמץ בפסח. ועל אכילת יוה"כ. והנה אם סמך על המולד היה לו לפרש. אם הוא כפי המהלך האמיתי. או כפי מולד האמתי שהוא כנגד גלגל המזלות. שפעמים יהי בין מולד העצור למולד האמתי. פעם להוסיף ופעם לגרוע. קרוז מ"ד שעות. ובעצור זה אמרו אבותינו הקדושים פעמים בא בצרובה ופעמים בא בקצרה. וזה לא יוכל לדעת רק מי שהוא יודע בחכמת המזלות. וזה היה לו לפרש על איזה מקום מהארץ הוא המולד. כי הנה בין ירושלים ובין העיר הזאת ששמה לוק"א יותר מג' שעות. ואם על הראייה סמך היה לו לפרש על איזה מקום היא הראייה כי תשתנה קשת המראה בכל מקום. כפי רוחב הארץ וכפי מרחב הלבנה מקו המזלות. על מלוק המראה באורך וברוחב וגובה ושפלות ואיורו. ואלה הדברים לריכס פי' ארוך. ואם לא היה האיור זך הנעשה ר"ח שני ימים מספק. וזה לאות כי סמך על קריאת ב"ד בכל דור ודור. והיתה קבלה בידם שלעולם יקבע ב"ד שבע שנים בכל י"ט שנה. שהם רל"ה חדשים והם ו' אלפים יום מתקל"ט. גם שתי שלישיות יום. גם תקל"ה חלקים ואלה הם י"ט שנות החמה בלי תוספת ומגרעת. ואל תחוש לשעה ותפ"ה לתשנון תקופת שמואל. וידענו כי לא נעלם ממנו זה. רק חפש דרך קרובה בזמנו לאנשי דורו. כי היום יש בין תקופת האמת ותקופתו קרוז מט' ימים. ואל תחמה על זה כי הנה אמרה הצרייתא. הרובה לידע מקום הלבנה יחשוב שנות העולם ויעשה מהם חדשים. ויתן לכל חדש כ"ט יום וחצי. ושתי ידות שעה שהם תש"כ חלקים. והנה חסר ע"ג חלקים. והנה המהצרו מהם בכל מחזור יותר משתי שלישיות יום. והג' יהי המרחק בין חשבון מולדות מימי צראשית ובין חשבון מולדנו היום קרוז מחצי שנה. והנה המצרר לך כי כלל שנותינו ישוב בכל המחזור שנות החמה. ומדשינו תמיד חדשי הלבנה. וזרוך השם שהדריכנו

ספורנו

(ב) החדש הזה לכם ראש חדשים. מכאן ואילך יהיו החדשים שלכם, לעשות בהם כרצונכם, אבל בימי השעבוד לא היו ימיכם

שלכם, אבל היו לעבודת אחרים ורצונם, לפיכך

לְחַדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דְּבַרוּ אֶל-כָּל- עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לְחַדֵּשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-

שָׁתָא: ג מְלִילוֹ עִם כָּל
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמִימַר
בַּעֲסָרָא לִירְחָא הַדִּין
וַיִּסְבוּן לְהוֹן גְּבַר אֲמַר

תולדות אהרן דברו אל כל פסחים צו.
בעשור לחודש. שם: שנה לבית. שם פח:

רש"י

שפתי חכמים

והראהו עם נחשכה: (ג) דברו אל כל עדת. וכי
אהרן מדבר והלא כבר נאמר אתה מדבר ע אלא חולקין
כבוד זה לזה ולומרים זה לזה למדני והדבור יולא מזין
שניהם כאלו שניהם מדברים*: דברו אל כל עדת
ישראל לאמר בעשור לחודש. דברו היום בראש
חדש פ שיקחוהו בעשור לחודש*: הזה. צ פסח מצרים
מקחו בעשור ולא פסח דורות**:

* מכילתא ** פסחים צו

ע (רא"ם) ואיני מכין דבריו דדלמא אתה מדבר לאהרן הוא דקאמר
אבל לישראל שניהם כאחד היו מדברים ועוד אפי' את"ל שפי' אתה
תדבר לפרעה הוא דלמא דוקא לפרעה אתה מדבר ולא אהרן אבל
לישראל שניהם מדברים. וי"ל שמה דכתיב אתה מדבר וגו' ר"ל
אע"פ שאהרן אחיך יהיה נביאך מ"מ אתה מדבר פעם אחת בקיצור
השליחות לפרעה כפי ששמעת מפי ואהרן ימליצנו ויטעימנו אח"כ
וכמו שהוא גבי פרעה ככה הוא גבי ישראל דכתיב ודבר הוא לך
אל העם וגו' ר"ל אע"פ שאהרן יהיה לך לפה לדבר עם העם עם
כל זה צריך אתה לדבר אל העם בכל שליחות פעם אחת בקיצור
כמ"ש לעיל: פ ר"ל בעשור לחודש הזה לא קאי אמיר' אלא אויקחו
דאי קאי אמירה הל"ל בעשור לחודש הזה לאמר ויקחו וגו' דהנה
משמע דאמירה יהיה בעשור לחודש אבל השתא שכתוב לאמר קודם
הוא. ומהרש"ל פ"י דהל"ל ויקחו להם בעשור לחודש וגו' שהי' משנוע
שהצווי של לקיחה קאי על יום העשור אלא לכן כתיב הכי לומר

אבן עזרא

ראש חדש. וכמוז עד חדש ימים. שטעמו שימלאו ימי
החדש שלו:
(ג) דברו אל כל עדת בני ישראל. כי כל בני מנחת
תיצבים: ויקחו להם. מי שיש להם ממקנהו
כי מקנה רב היה להם או יקנו. ויפת אמר כי מיום

והוא השיב כי שם כתוב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי
השנה בפרשה עלמנה. וכן אמר וציום שמחמכם וצמועדיכם
וצראשי חדשיכם ותקעתם בנזמרות. כי הוא תחלת השנה.
ואנחנו לא נניח דברי רז"ל בעבור סברותינו. כי הם אמרו
כי בכל חדש יתקעו בנזמרות והוא הנכון. לומר חדש או

ספורנו

ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כי בו התחיל מציאותכם

הבחי"י

רשב"ם

בעל הטורים

לחדשי השנה. כי נמסר דין ואידך עולת חדש בחדשו לחדשי
השנה מכאן דרשו חדש והנל קרבן מתרומה חדשה שנאמר בניסן

דעת וקנים

לחדשי השנה. בכל מקום שאומר לכם בחדש שמיני תשיעי
לחדש הזה הם. ולר"א האומר בתשרי נברא העולם. עיקר פשוטו
כך. החדש הזה לכם ואע"פ שאינו ראש חדשים לשאר אומות
לכם יהי' ראש חדשים למנות ששי שביעי שמיני תשיעי חדש
שנים עשר הוא חדש אדר. ממנו תמנו להיות לכם זכרון כי בו
יצאתם ממצרים. וכשנא' בתורה ובחדש השביעי. לירח יצ"מ
פירושו. וכן רגילים הפסוקים לקחת חשבונם ליצ"מ כדכתי'
בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו' וכן בבנין הכית ויהי
בשמונים שנה וד' מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים:
עם ויוליו ולכן קרוי שנת הגדול מפני גדול הנס. ומיהו צריך ליתן טעם למה מקחו מעשור. ואו' רש"י שיתעסקו בצריח מילה וצדס
פסח ד' ימים. ומקשים ד' ימים למה ואומר הרב יצחק מאינר"א כדי שימולו ושהו ג' ימים אחר המילה קודם שיאלו לדך:

(ג) בעשור לחדש. פסח מצרים מקחו בעשור ה' וכאשר לאו בכורי
מצרים כך אי"ל לישר' מה זאת לכם אי"ל פסח הוא שיפסק המקו'
על בני צ"י במצרי' והרוב במצרים הנכזרו' אלל המצרים ואמרו
להם שלמו ישראל כי אסם גורמים לנו למות ולא רצו והם הרגו צדס
כמה וכמה והיינו דכתיב למכה מצרים נכזריהם בכורי מצרים לא
נאמר אלל מצרים נכזריהם שהנכזרות הכו עלמן. ועוד אמר
במדרש כי כשלקחו הפסח בעשור למדש שנת היה שהרי קי"ל דפסח
מצרים נחמישי שנת דכתיב נמס' שנת פ' ר"ע א"כ עשור שלו
שנת שלפניו וכשראו המצרים כשלוקחין הפסחים לשמוע נתקבלו
עליהם להרגן כי יראתן של מצרים הי' בהמות ועשה להם הקב"ה
נס ויוליו ולכן קרוי שנת הגדול מפני גדול הנס. ומיהו צריך ליתן טעם למה מקחו מעשור. ואו' רש"י שיתעסקו בצריח מילה וצדס
פסח ד' ימים. ומקשים ד' ימים למה ואומר הרב יצחק מאינר"א כדי שימולו ושהו ג' ימים אחר המילה קודם שיאלו לדך:

אור החיים

בלי יקר

ג דברו וגו' לאמר. צריך לדעת למה הולך לומר
"דברו" ולא סמך על מה שאמר בפסוק ראשון ואמר
ה' וגו' לאמר, ואם לא הספיק לו תיבת לאמר היה לו

(ב) החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם
לחדשי השנה. לפי שהראה הקב"ה למשה באצבע
הלבנה בחדושה לומר כזה ראה וקדש. על כן אמר

פנין המצות לפהר"ם האגוז ז"ל

[ד] (עשה ג) לקדש חדשים ולחשוב שנים בבית דין כלבד שנאמר החדש הזה לכם ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

אונקלוס

שמות יג בא

רסג

וגרמא לא תתברון בה: מו כל
 פנשתא דישראל יעבדון יתה:
 מה וארי יתגיר עמך גיורא ויעבד
 פסקא קדם יי ותגור (גיא מגזר) לה
 פל דכורא ובכן יקרב למעבדה
 ויהי פניציבא דארעא וכל ערלא
 לא יכל בה: מט אורייתא חדא תהי
 לפניציבא ולגיורא דאתגיר פניכון:
 נ ועבדו כל בני ישראל פמא דפקד
 יי ית משה וית אהרן פן עבדו:
 נא והוה בכרן יומא הדין אפק יי
 ית בני ישראל מארעא דמצרים
 על חיליהון: א ומלל יי עם משה
 למימר: ב אקדש קדמי כל בכרא
 פתח כל ולדא בבני ישראל
 באנשא ובבעי'א דיילי הוא:
 ג ואמר משה לעמא הוון דכירין ית
 יומא הדין דנפקתון ממצרים
 מבית עבדותא ארי בתקוף יד
 אפק יי יתכון מכא ולא יחאכל
 חמיע: ד יומא (ה)דין אתון נפקין
 פירחא דאביבא: ה ויהי ארי

חוצה ועצם לא תשברו בו: מז כל-עדת
 ישראל יעשו אתו: מח וכי-יגור אתך גר
 ועשה פסח ליהוה המול לו כל-זכר ואז
 יקרב לעשתו והיה פאזרח הארץ וכל-ערל
 לא-יאכל בו: מט תורה אחת יהיה לאזרח
 ולגר הגר בתוכם: נ ויעשו כל-בני ישראל
 כאשר צוה יהוה את-משה ואת-אהרן פן
 עשו: ס נא ויהי בעצם היום הזה הוציא
 יהוה את-בני ישראל מארץ מצרים על-
 צבאתם: פ שביעי יג א וידבר יהוה אל-
 משה לאמר: ג קדש-לי כל-בכור פטר כל-
 רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:
 ג ויאמר משה אל-העם זכור את-היום הזה
 אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה אתכם
 מזה ולא יאכל חמץ: ד היום אתם יצאים בחדש האביב: ה והיה

רש"י

מחמת מילה שאינו מומר לערלות, ואינו נלמד מכן נכר לא
 יאכל צו (פסוק מג) (ראה מילתא סג): (מט) תורה אחת וגו'.
 להשוות גר לאזרח אף לשאר מלות שבמורה"ש (מילתא מס' דפסחא
 טו): יג (ב) פטר כל רחם. שפתח את הרחם מחלה, כמו
 פטר מים ראשית מדון (משלי יז יד), וכן יפטריו בשפה (תהלים
 כג ט) יפתחו שפתיים: לי הוא. לעצמי קניתיים, על ידי
 שהייתי צבורי מנרים: (ג) זכור את היום הזה. למד
 שמוכרין יצאת מנרים בכל יום" (מילתא מס' דפסחא טו):
 (ד) בחדש האביב. וכי לא היו יודעין צליה חדש שלא, ולא
 חלל כן אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחדש

ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה כגון שיש עליו כוית
 כשר, יש צו משום שזירת עכס"ה, אין עליו כוית כשר [ס"א]
 או מוח], אין צו משום שזירת עכס (פסחים סד): (מו) כל
 עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר, לפי שהוא אומר
 בפסח מנרים שה לבית אבם (פסוק ג) שנמנו עליו למשפחות,
 יכול אף פסח דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו
 אותו (מילתא מס' דפסחא טו): (מח) ועשה פסח. יכול כל
 המתגייר יעשה פסח מיד"ס, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ,
 מה אזרח בצרבעה עשר אף גר בצרבעה עשר (מילתא מס'
 דפסחא טו): וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שממו לחמו

שפתי חכמים הקצר

סח. מדאיצטריך קרא 'כאזרח הארץ' (פסוק מח) להשוות גר לאזרח
 לקרבן פסח, הוה אמינא שאינו שוה לישראל בשאר מצווה (ראים).
 א. דקשה לרש"י והלא כל העולם שלו, לכן פירש לעצמי קניתיים,
 כלומר שהוא קדוש בעצמו אף אם לא תקדישנו, אך אתה יקדש לי כל
 בכורי כדי שחקבל שכר על זה (עפ"י ראים). ג. מדכתיב 'זכור'
 בקמ"ץ משמע זכור תמיד, כדפירש רש"י פרשת יתרו (להלן כ ח) (ראים).
 או מדכתיב 'הזה', משמע בכל יום יהיה בעיניך כאילו היום יצאתם
 ממצרים (נח"י).

דילמא איפוך, 'בבית אחד יאכל' כמשמעו שלא יאכל בשני מקומות,
 ועל הבתים' ללמד שמתחלק לשתי חבורות. ויש לומר כיון דכתיב
 'בבית אחד יאכל' ולא 'יאכל', משמע דבפסח הנאכל איירי שלא יתחלק
 הפסח לשני מקומות, שיאכל חציו לכאן וחציו לכאן, ולא באיש האוכל
 (ראים עיי"ש). סח. פירוש, 'דיאכל' דרשיה דקרא קאי נמי איעצם לא
 תשברו בו, וכאילו אמר 'עצם הנאכל' [כלומר הראוי לאכילה] לא תשברו
 בו (ראים). סו. פירוש אפילו אינן משפחה אחת (מנח"י). סו. שהוא
 יוצא מעבדות לחירות, כמו שיצאו ישראל בפסח (דביט).

כִּי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ
לָתֵת לְךָ אֶרֶץ זֹבֹת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעַבְדָּת
אֶת־הָעַבְדָּה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: וְשִׁבַּעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצַּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג
לַיהוָה: וְמִצּוֹת יֹאכַל אֶת שִׁבַּעַת הַיָּמִים
וְלֹא־יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא־יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר
בְּכַל־גִּבְלֶךָ: ה וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם: ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְלִזְכוּרוֹן
בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ פִּי

יעלנך יי לארעא כנענאי וחתאי
ואמוראי וחוואי ויבוסאי דקיס
לאבתך למתן לך ארעא עבדא
חלב ודבש ותפלח ית פלחנא
הדין בירחא הדין: ושבועא יומין
תיכל פטירא וביומא שביעאה
חגא קדם יי: ופטירא יתאכל ית
שבועא יומין ולא יתחזי לך חמיש
ולא יתחזי לך חמיר בכל
תחומך: ה ותחזי לברך ביומא
ההוא למימר בדיל דא עבד יי לי
במפקי ממצרם: ט ויהי לך לאת
על ידך ולדכרנא בין עינך בדיל
דתהי אורייתא דיי בפסקא ארי ביד
תקיפא אפקך יי ממצרם: ו ותטר
ית קימא הדין בזמנה (כא לזמנה)
מזמן לזמן: ט ויהי ארי יעלנך יי
לארעא כנענאי קמא די קיס לך

בַּיּוֹם הַזֶּה תִּזְכָּר הַחֹק הַזֶּה לְמַעַן תִּזְכָּר
לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָה: פ וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי

רש"י

שהוא כשר ללחם, לא חמה ולא לינה ולא גשמים, וכן הוא
אומר מוזיא סקירם צפוטרוז (מהלל סח ז) חדש שהוא כשר
ללחם (מכילתא מס' דפסח טז): (ה) אל ארץ הכנעני וגו'.
ואף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שבעה גוים
במשמע, שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחת כנען היחה
שלא נקרא לה שם אלא כנעני (מנחותא יב, מכילתא מס' דפסח טז):
נשבע לאבותיך וגו'. באברהם הוא אומר (בראשית טו יח)
פיוס ההוא פרת ה' את אבכם וגו', וביצחק הוא אומר (שם
ט ג) גור צלכן הזאת וגו', וביעקב הוא אומר (שם כה יג)
הצלכן אשר אפה טב עליה וגו' (מכילתא טז): זבת חלב
ודבש. חלב זו מן העזים, והדבש זו מן התמרים ומן
התאנים (ראה כנחות קלא): את העבודה הזאת. של פסח
(מכילתא טז). והלא כבר נאמר למעלה ויהי פי תנאו אל הצלכן
וגו' (נעלי יב כה) ולמה חזר ושנאה, כשציל דער שנתחדש זה,
בפרשה ראשונה נאמר (שם פסוק טו) והיה פי יאמרו אליכם

צניכם מה העבודה הזאת לכם, צנן רשע הכמוז מדבר,
שהוליא את עלמו מן הכלל, וכאן והגדת לצנן צנן שאינו
יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפסח לו אתה בדברי אגדה
המושכן את הלצ (מכילתא מס' דפסח יט, וראה שנה פז):
(ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מצוותי, כגון פסח מלה
ומרור הללו (מכילתא מס' דפסח יז): עשה ד' לי. רמו תשובה
לצן רשע, לומר עשה ה' לי ולא לך, שאילו היית שם לא
היית כדאי ליגאל (מכילתא מס' דפסח יט): (ט) והיה לך לאות.
יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך ולזכרון צנן עיניך, רוחה
לומר שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש וצורוע: על
ידך. יד שמאל, לפיכך יקרה מלא בפרשה שניה (פסוק טז),
לדרוש זה יד שהיא כהה (מנחות לז): (י) מימים ימימה.
משנה לשנה (מנחות לו): (יא) והיה כי יביאך. יש מצוותי
שלמדו מאן שלא קדשו בצורות הנולדים במדבר, והאומר
קדשו, מפרש ציאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר, תזכו

שפתי חכמים הקצר

הצדיקים. ומכל מקום רמו תשובה אף לרשע, דכתיב 'לי' ולא לו,
דמשמע שלא היה נגאל כלל ולא היתה מועילה לו וכו' הצדיקים, ועל
כרחך שזה בבן רשע, כי גם הוא היה מת בשלשת ימי אפילה (מנח"י).
ו. ידבה לשון כהה פירוש חושך, זו יד שמאלית שהיא גרועה מהימנית
(מנח"י וראה ב"ב). רצונו לומר שוקטת או עצורה ומנועה, מלשון
יתכהץ עיניו (בראשית כז א), כלומר שהיא כהה ועצורה מרוב תשמישו
של אדם (הזכרון).

ג. ולא שהוא שם כולל כל הנשארם, דבשאר מקומות (ראה דברים ז א)
מנה כולן וחשיב כנעני בהדיהו, והתם אין צורך לכלול בו משפחות
רבות, לכך פירש זכו (מנח"י עפ"י ראיים). ד. מדבתיב זה משמע
שמרמו לו מידי (מנח"י בח"י). ה. ואם תאמר, למה מרמו תשובה
לרשע בתוך תשובת שאינו יודע לשאול. ויש לומר דגם לשאינו יודע
לשאול יש בזה תשובה, דהקדוש ברוך הוא לא עשה נסים אלא בשביל
הצדיקים שיודעים את התורה, אבל עמי הארצות לא נגאלו אלא בזכות

אונקלוס

שמות יג בא רסה

ולאבהתך ויתננה לך: יכ ותעבר
 כל פתח ולדא קדם יי וכל פתח
 ולד בעירא די יהון לך דכרין
 תקדש קדם יי: יג וכל (פתח)
 בכרא דחמרא תפרק באמרא ואם
 לא תפרק ותנקפה וכל בכרא
 דאנשא בבנך תפרק: יד ויהי ארי
 ישאלנך ברך מחר למימר מא דא
 ותימר לה בתקוף יד אפקנא יי
 ממצרים מבית עבדותא: טו והיה
 פד אקשי פרעה לשלחותנא
 וקטל יי כל בכרא בארעא
 דמצרים מבכרא דאנשא ועד
 בכרא דבעירא על פן אנא דבח
 קדם יי כל פתח ולד דכריא וכל
 בכרא דבני אפרק: טז ויהי לאת
 על ידך ולתפלין בין עינך ארי

כאשר נשבע לך ולאבתך ונתנה לך:
 יב והעברת כל-פטר-רחם ליהוה וכל-פטר |
 שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה:
 יג וכל-פטר חמר תפדה בשה ואם-לא
 תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך
 תפדה: מפטיר יד והיה כיו-ישאלך בנדך מחר
 לאמר מה-זאת ואמרת אליו בחזק יד
 הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים:
 טו ויהי כיו-הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה
 כל-בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד-
 בכור בהמה על-פן אני זבח ליהוה כל-פטר רחם הזכרים וכל-בכור
 בני אפדה: טז והיה לאות על-ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק

רש"י

ליכנס לארץ ותקיימוהו סס (בסודות ד-ה): נשבע לך. והיכן
 נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' (על ו ט)
 (מכלתא מס' דפסחא יח): ונתנה לך. תהא בעיניך כאלו נתנה
 לך בו ציוס, ואל תהי בעיניך כירוסת אבות (מכלתא סס):
 יב) והעברת. אין 'והעברת' אלא לשון הפרשה, וכן הוא
 אומר (במדבר כו ט) והעברתם את נחלתו לבתו (מכלתא מס' דפסחא
 יח): שגר בהמה. קפל ששגרתו אמו ושלתמו בלא עמו,
 ולמדך הכתוב שהוא קדוש בזכורה לפטור את הבא אחריו.
 ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו שגר אלפיך (דברים יז), אבל
 זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב כל פטר רחם
 (מכלתא סס). ואם תאמר אף בכור בהמה עמאה במשמע, בא
 ופירש במקום אחר (דברים טו יט) צַבְקָרְךָ וצִבְלָאֲךָ. לשון אחר,
 יש לפרש והעברת כל פטר רחם בזכור אדם הכתוב מדברי:
 יג) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה עמאה, וגזרת
 הכתוב היא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד,
 שסייעו את ישראל ציבילתן ממצרים, שאין לך אחד מישראל
 שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספה וזהבה של מצרים
 (בסודות ה): תפדה בשה. נטמן שה לכהן ופטר חמור מותר

בהנאה, והשה חולין" ביד כהן (סס ט): וערפתו. עורפו
 בקופיך מאחוריו והורגו, הוא הפסיד ממנו של כהן לפיכך
 יפסיד ממנו (מכלתא מס' דפסחא יח): וכל בכור אדם בבניך
 תפדה. חמש סלעים פדיונו קלוב במקום אחר (במדבר יח טו):
 יד) כיו ישאלך בנדך מחר. יש מחר שהוא עכשיו, ויש
 מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה וכגון מחר יאמרו בניכם
 לבנינו (יהושע כג ד) לבני גד לבני גד ובני ראובן (מכלתא מס' דפסחא יח):
 מה זאת. זה תינוק טפש, שאינו יודע להעמיק שאלתו
 וסותם ושאל 'מה זאת', ובמקום אחר הוא אומר (דברים ו ט)
 מה העדת והחקים והמשפטים וגו', הרי זאת שאלת בן חכם,
 דברה תורה כנגד הרבעה בניס, חס, רשע, ושאינו יודע
 לשאל, והשאל דרך חכמה (ירושלמי פ"י ה"ד מכלתא סס):
 טז) ולטוטפות בין עיניך. תפילין. ועל שם שהם הרבעה
 בתים קרוין טטפת 'טט' בכתפיי" בתים 'פת' באפריקי
 בתים (פסדרין ד): ומנחם חזרו עם והפך אל קרום (יחזקאל כג
 ט), אל טטפוי (מכילתא ד' ט), לשון דבור, כמו ולקרוין בין עיניך
 האמורה בפרשה ראשונה (פסוק ט), שהרואה אותם קטורים
 בין העינים יזכור הנם וידבר בו: חסלת פרשת בא

שפתי חכמים הקצר

נפל (מנח"י). י. שהמצריים בכללם נמשלו לחמורים, כדכתיב (יחזקאל
 כג ט-ט) 'אשר נתת בארץ מצרים וגו' אשר בשר חמורים בשרם'
 (רא"ם). יא. לא שהשה אסור בהנאה במקום הפטר חמור, רק הוא
 חולין כדזכורנו (רא"ם). יב. פירוש כחפי הוא שם מקום, ואפריקי גם
 כן שם מקום (מנח"י).
 חסלת פרשת בא

ד. דבפרשה הקודמת (פסוק ה) כתיב 'נשבע לאבותיך, וכאן כתיב
 'נשבע לך', משמע דשתי פעמים נשבע, אחת לך ואחת לאבותיך,
 והיכן נשבע לך, 'והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי', ואותה
 שבועה יהיה לך (נח"י). ח. דקשה לרש"י למה נאמר ענתה לך,
 הרי כבר אמור 'והיה כיו יבאך', ופשיטא שכשיביאם לשם תהיה נתונה
 להם, לכן פירש תהא וכו' (רא"ם). ט. ולפי זה 'שגר' הוא שאינו

יד הוציאנו יהוה ממצרים: ס ס ס

בתקוף יד אפקנא יי ממצרים:

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן, ומפטירין הדבר אשר דבר ה', בירמיה פרק מ"ו:

וַיְהִי בַשִּׁלַח פָּרַעַה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא
כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּנִי־נָחַם הָעָם בְּרֹאֲתָם
מַלְחָמָה וּשְׁבוּ מִצְרִימָה: יח וַיִּסַּב אֱלֹהִים |
אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ

וַיְהוּה כַּד שִׁלַח פְּרַעַה יְת עָמָא
וְלֹא דְפָרְנוּן יי אֶרְח אֶרַע
פְּלִשְׁתַּאי אֶרֶץ קְרִיבָא הִיא אֶרֶץ
אֶמֶר יי דְלִמָּא יְזוּעוֹן עָמָא
בְּמַחְזִיחוֹן קְרִיבָא וַיִּתְּבוּן
לְמִצְרַיִם: יח וְאַסְחֵר יי יְת עָמָא
אֶרְח מְדַבְּרָא לִימָא דְסוּף וּמְזַרְזִין

רש"י

וְנִשְׁבָּה מִצְרַיִם (שם פסוק ד) אֵם הוֹלִיכִים נַפְשׁוֹתָא עַל אַחַת
כַּמְּה וְכַמְּה יי (מִלְּמָא מִשׁ דְּוִיָּה נַפְתִּיחָא): פֶּן יִנָּחֵם. יַחֲשַׁבְנָו
מַחֲשַׁבָּה עַל שִׁילָחוֹ, וַיִּתְּנוּ לָב לְשׁוֹן: (יח) וַיִּסַּב. הַסִּינַי מִן
הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הַעֲקוּמָה: ים סוּף. כְּמוֹ לִים סוּף יי.
ו'סוּף' הוּא לְשׁוֹן אֲגַס שְׁגָלִים בּוֹ קָיִם, כְּמוֹ וּפְשָׁס נַפְשׁוֹף
(לְעִיל כ ג), קָנָה וְסוּף קָמְלוֹ (יַעֲשִׂה יֵשׁ ו): וְחַמּוּשִׁים. אֵין

(יח) וַיְהִי בַשִּׁלַח פָּרַעַה וְגו' וְלֹא נָחַם. נִהַגְסִי, כְּמוֹ לָךְ
נָחַם אֵם הָעָם (לֵאלֹן לֵב לֵד), פְּהַסְהֶלְכָךְ פְּנַחַס אֶתְךָ (משלי ו כג):
כִּי קָרוֹב הוּא. וְגוֹס לְשׁוֹן בְּאוֹמוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם. וְמִדְרַשִּׁי
אֲגַדָּה יֵשׁ הַרְבֵּה: בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה. כְּגוֹן מַלְחַמַת וַיְקַד
הָעַמְלָקִי וְהַפְּנִעְנִי וְגו' יי (בַּמִּדְבָּר יד טו), אֵם הִלְכוּ דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל הִיוּ
חֹזְרִים. וְמָה אֵם כִּשְׁהַקִּיפִס דֶּרֶךְ מַעוּקִס אִמְרוּ נִפְנָה רֹאשׁ

שפתי חכמים הקצר

הסמך (להלן יח ח), משום דבאותה מלחמה נצחו ישראל, מה שאין כן
במלחמת יידד העמלקי' כתיב (במדבר יד מה) 'זיכום ויכתום עד החרמה'
(מהרא"י). טז. ורק בשביל שהיה דרך רחוקה אמרו 'נתנה ראש' וגו',
אבל אם היה הדרך קרוב היו חוזקין תיכף בלי ראש, שהדרך פשוטה
(גוי"א). יז. פירוש, לשון 'ינחם' הוא הפיכת המחשבה הראשונה
למחשבה אחרת, ועיין רש"י בראשית (ו ט) על הפסוק 'ינחם ה' כי עשה
את האדם' (רא"ם). יח. ובעבור זה פירש 'סוף' לשון אגם שגדלים בו

יג. מ"ם של 'נחם' הוא כינוי הרבים, ורששו 'נחה' הנדרף בהוראתו עם
הנהגה (קצרים). יח. דקשה לרש"י, כי בכל מקום מלת 'כי' היא לנתנת
טעם, והכא יהיה הטעם להיפך, כי אם קרוב הוא טוב הוא לנחותם בדרך
קרוב, לכן פירש ונח לשוב וכו', ואחריו כתיב 'כי אמר אלהים וגו'
בראותם מלחמה ושוב מצרימה', והמלחמה היא הסיבה לשוב מצרימה
(מנח"י). טז. ו'לא' בסתם מלחמה איירי, שהרי ראו מלחמת עמלק ולא
חזרו אף על פי שהיו קרובים למצרים (רא"ם). י"א הזכיר מלחמת עמלק

הפטרות בא

הפטרות לפרשת בא (ירמיה מז יג-כח)

פְּנַחֲשׁ יִלְךְ פִּי־בַחֲלִיל וְלָכוּ וּבְקַדְדֻמוֹת בָּאוּ לָהּ כַּחֲטָבוּ
עֲצִים: כַּן בָּרְתוּ יַעֲרָה נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יִחַקֵּר כִּי רְבוּ
מֵאַרְבֶּה וְאִין לָהֶם מִסְפָּר: כַּד הִבִּישָׁה בְתִי־מִצְרַיִם
נִתְּנָה בִיד עַם־צִפּוֹן: כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֲמוֹן מִנָּא וְעַל־פְּרַעַה וְעַל־
מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶם וְעַל־מַלְכֵיהֶם וְעַל־פְּרַעַה וְעַל־
הַבְּתָחִים בּוֹ: כו וְנִתְּתִים בִּיד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבִיד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבִיד־עַבְדָּיו וְאַחֲרֵיהֶם תִּשְׁבֹּן
כִּי־מִיָּקְדָם נְאֻם־יְהוָה: כז וְאַתָּה אֶל־תִּירָא עַבְדֵי יַעֲקֹב
וְאֶל־תִּתֵּת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֵךְ מִרְחוֹק וְאַת־זֹרְעֵךְ
מֵאַרְץ שְׂכִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשָׁאֵן וְאִין מַחְרִיד:
כח אַתָּה אֶל־תִּירָא עַבְדֵי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶתְךָ
אֲנִי כִּי אַעֲשֶׂה כְלָה בְּכַל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחַתִּיךָ
שָׂמָה וְאַתָּךְ לֹא־אֲעִשֶׂה כְלָה וַיִּסְרַתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנָקָה
לֹא אֲנַקֵּךְ:

יג הִדְבַר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ הַנְּבִיא לְבוֹא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
יד הִגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֶף
וּבְתַחְפְּנָחָם אִמְרוּ הַתִּיבֵצׁ וְהַכֵּן לָךְ כִּי־אֲכַלָּה חֶרֶב
סְבִיבֶיךָ: טו מִדּוֹעַ נִסְחַף אֲבִירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה
הִדְפוּ: טז הַרְבֵּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־דַּעְתּוֹ
וַיִּאֲמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמְּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתָּנוּ
מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קְרָאוּ שֵׁם פְּרַעַה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
שְׂאוֹן הָעַבִּיר הַמוֹעֵד: יח חִי־אֲנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בַּהַרִּים וּבְכַרְמֵל בַּיָּם יְבוֹא:
יט כְּלֵי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשַׁבַת בְּתִי־מִצְרַיִם כִּי־נֶף
לְשֹׂמָה תְהִיָּה וְנִצַּחְתָּה מֵאִין יוֹשֵׁב: כ עֲגָלָה יִפְהַפִּיָּה
מִצְרַיִם קֶרֶן מִצִּפּוֹן בָּא בָּא: כא גַּם־שִׁכְרִיָּה בְּקַרְבָּה
כְּעֲגָלֵי מִרְבֵּק כִּי־גַם־הִמָּה הִפְּנוּ גַם־וּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ
כִּי יוֹם אִידָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקַדְתֶּם: כב קוֹלָה

אֱלֹוֹ בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדָיו: מו וַיְהִי
 כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחָנוּ וַיַּהֲרֹג
 יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה
 עַל־פֶּן אֲנִי זֹבַח לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר
 רַחֵם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: מו וַהֲיָה

יָדָא אֶפְרָיִם יִי מִמִּצְרַיִם
 מִבֵּית עֲבָדָיו: מו וַהֲיָה
 אֶרֶי אֶקְשִׁי פְּרַעֲהַ
 לְשַׁלְּחָנוּ וְקָטַל יִי כָּל
 בּוֹכְרָא בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם
 מִבּוֹכְרָא דְאִנְשָׁא וְעַד
 בּוֹכְרָא דְבְעִירָא עַל פֶּן
 אֲנָא דְבַח קָדָם יִי כָּל פְּתַח
 וְלֵדָא דְכָרִין וְכָל בּוֹכְרָא
 דְבְנֵי אֶפְרָיִם: מו וַהֲיָה לְאֵת

רש"י

אֲרַצְעָה צַיִס. חַס רַשַׁע וְשֹׁאֵינוּ יוֹדַע לְשַׁאוֹל. וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲכָמָה:

אבן עזרא

על כן אני זוכת. ולא עם הריגת זכורים: כל פטר רחם הזכרים. מהמין הראוי לזכות לפני השם: (טו) והיה. הזכיר על צ' המנוח והיה לאות על ידכה ומה שהעתיקו חכמינו וז' לכתוב הפרשיות הוא האמת ולטוטפות כמו זכרון. וי"א כי הטי"ת כפול. ופי' כמו דבר מגורמת והטף אל דרום. והוא רחוק צעיני:

(טו) ויהי. החל לומר בחזק יד הוציאנו. ושם לפרש מה הייתה היד החזקה והיא מכת הנכורים. כי על יד זה יאלו ממזרים ולא על יד מכת הראשונות. וככה אמר המשורר למכה מזרים צנכוריהם כי לעולם חסדו. ומשה חפס דרך קצרה כי ידוע היה צאמרו ויהרוג ה' כל צבור והליל צכורינו וזכורי בהמתינו. ועם זה ידבק

בעל הטורים

בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים. בחזק ידם של מצרים הוציאנו ה', כאמרו ותחזק מצרים על העם באופן שלא יכולנו לשאת נכסינו בעגלות כמנהג מצרים, והוצרכנו לשאת בחמורים, ונעשה בהם נס שהספיקו לזה בכמו רגע, וחלה עליהם איזו קדושה ראויה לפירוק: (טו) ויהי כי הקשה פרעה. ובהיות שפרעה הקשה לשלחנו, והוא נמשל לחמור כאמרו אשר בשר חמורים בשרם, והיה יכול לפדות עצמו ועמו בשלחו את ישראל, שהם נמשלים לשה, כאמרו שה פזורה ישראל וכן כאמרו ואתנה צאני ויהרוג ה'. והאל הרג את הנמשל לחמור כאשר לא נפדה בשה: כל בכור בארץ מצרים. והיו בכורי ישראל ללקות עמהם על דרך פן תספה בעון העיר והצילם במה שהקדישם לו, באופן שהיו בכורי האדם בישראל כמו נזירים או יותר, מיוחדים לעבודת האל יתברך, ואסורים בעבודת הדיוט. על כן אני זבוח בכור בהמה. וכך בכור בני אפרדה. כדי שיהיו מותרים בעבודת חול:

(טו) הקשה. צ' נמס' הכל ואידך מי הקשה אליו ושם שדרוש נמדרש זה הפסוק על פרעה:

רשב"ם

תפדה בערכך וגו': (טו) ויהי כי הקשה. כל זה תאמר לבנך וכן מוכיח מדכתיב הוציאנו ה' ממצרים. כי הקב"ה אמר למשה כל פרשה זו. וישראל אומר לבנו הוציאנו ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל פסוק זה מעצמו שיאמר משה לישראל והיה לאות על ידכה כי בחזק יד הוציאנו וגו' אלא האב אומר לבנו כך:

מנחת שי

(יד) יד. ברביע: (טו) ויהרג. יש ספרים שהוא מלא בוא"ו אחר הרי"ש אבל נראה שהוא חסר מדאמר"י בהקומץ רבא רמי איפסיקא ליה כרעא דוא"ו ויהרג כנוקבא פי' וא"ו אירע במקום נקב ונראה כמין יו"ד אתא לקמיה דר' זירא א"ל זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש פי' דאי חכים מבין שמחורף הוא לומר ייהרג כלפי מעלה ואומר ויהרג אי קרי ויהרג כשר ואי לא ייהרג הוא ופסול ופר"י מכאן משמע ויהרג חסר בלא וא"ו בין רי"ש לגימ"ל ע"כ באגודה ועיין ג"כ במדרכי פי' הקומץ וכן במסורת ד' מלאין כלשון הריגה וכל שריה אהרוג דעמוס עת להרוג כי נמכרנו אני ועמי להשמיד ולהרוג בשונאיהם ולא קחשיב ויהרג דהכא שמע מינה דהוא חסר וכ"כ ס' התרומה והרמ"ה ז"ל: ה' כל בכור. מלת כל דגושה מדין מפיך ואין פסיק בין ה"א למלת כל כמו שנמצא באיזה ספר ועיין הכלל שאכתוב בתילים מזמור ב' בס"ד: מבכר. חסר וא"ו בהעתק הללי ובכל ספרים מדוייקים והוא חד מז' ב'

שנ

ישעיה מזג

תרגום

לִי-אַתָּה: כִּי-תַעֲבֹר בַּמַּיִם אֶתְךָ-אֲנִי
 וּבִנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטַפּוּךָ כִּי-תֵלֵךְ בַּמַּו־אֵשׁ לֹא
 תִכּוֹה וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעַר-בְּךָ: כִּי אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַךָ נִתְתִּי כַפְרֶךָ
 מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבֵא תַחֲתֶיךָ: מֵאֲשֶׁר יִקְרָת
 בְּעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וְאֲנִי אֶהְבַּתֶּיךָ וְאַתָּן אָדָם
 תַּחֲתֶיךָ וְלֹא-אֲמִים תַּחַת נַפְשֶׁךָ: הֲאֵל-תִירָא כִּי-
 אֶתְךָ-אֲנִי מִמּוֹרָח אֲבִיא זֶרַעַךָ וּמִמַּעַרְב
 אֶקְבָצֶךָ: וְאָמַר לְצַפּוֹן תָּנִי וּלְתִימָן אֵל-תִּכְלָאֵי
 הִבְיֵאֵי בְנֵי מִרְחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ: וְכָל
 הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וּלְכַבּוּדִי בְּרֵאֲתוֹ יִצְרְתּוּ אִפֵּי-

את: בארי בקדמיתא כד עברתון בימא דסוף מימרי תנה בסעדכון פרעה ומצראי דסגיאין כמי נהרא לא יכילו לכוון ואף בתגניתא כד תהכו לביני עממיא דתקיפון כאשתא לא יכלון לכוון ומלכוון דחסינו פסלהוביתא לא ישיצון יתכוון: גארי אנא יי אלהך קדישא דישאל פרקך יהבית חליפק מצראי כוש וסבא תחותך: ד מדאת חביב קדמי אתיקרתא ואנא רחמימתך ומסרית עממיא תחותך ומלכותא חלף נפשך: ה לא תדחל ארי בסעךך מימרי ממדינתא איתי בגך וממערבא אקריב גלותך: ו אמר לצפונא איתא ולדרומא לא תעפב איתו בני מרחיק וגלות עמי מסיפי ארעא: ז כל דא בדיל אבהתכון צדיקיא דאתקרי שמי עליהון וליקרי

מפורח (ב) ולהבה (ג) ו' אקרא כי אש אכלה דיואל: (ה) וממערב, ג' בקריאה וס' וממערב אקבצך, כי לא מוצא וממערב, ומארוצות קבצם:

רש"י

אמר ה' אל תירא: (ז) כי תעבר במים. כשעברת זים סוף אתך היימי: ובנהרות לא ישטפוך. גרמה זין המזרים והאומות המרוצין כמי נהר ולא יכלו לך ללכות: כי תלך במו אש. לעמיד לנא כי הנה היום נא צוער כחנור (מלאכי ג) שאקדיר חמה על הרשעים וליהט אותם היום הנא (סס) גם שם לא תכוה: (ג) נתתי כפרך מצרים. והם היו לך לפדיון שכוריהם מתו ואתה בני צכורי נללת והייתם חייבים כליה כמו שנאמר (ביחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם נארוך מנצרים: (ד) ואתן אדם תחתיו. תמיד אני רגיל צכך: (ו) אומר. לרוח צפון תני הגליות שנצפון: ולתימן. שהיא רוח חזקה אל תכלאי מלנשצ צחזקה להביא גליותי וכן (שיר ד) עורי צפון וצאי תימן מתוך שהרוח צפונית חלשה צריכה חזוק לכך כתוב עורי תני. אלל דרומית שאינה צריכה חזוק כתוב צואי כמות שהיא וכן ואל תכלאי: (ו) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו. כל הצדיקים הנקראים בשמי וכל העשו לכבודי ירחמו אף עשימי תכנחו

מהר"י קרא

(בו) הרעה. ותבער בו ולא ישים על לבו: מג (ב) כי תעבור במים אתך אני. כי תעבור בין האומות שנמשלו לשאון מים כבירים. אתך אני להצילך. ואף האומות שמשולים לנהרות לא ישטפוך: כי תלך במו אש. הנזכר למעלה ותלהטו מסביב. ולא תכוה: (ג) נתתי כפרך מצרים. ואעשה לכם לפני משורת הדין. שהרי מצרים שנקראים חמורים אתן תחתיתם שנקראתם שה. והיה אומר פטר חמור תפדה בשה. ואני פודה שה בחמור. כל כך למה: (ד) מאשר יקרת בעיני. נתתי לאומים תחת נפשך. וממה שעשיתי לשעבר אתה למד מה אני עושה להבא. הה"ד: (ה) אל תירא כי אתך אני ממזרח אביא זרעך וגו': (ו) אומר לצפון תני וגו'. לאומות שבתימן אל תכלאי הביאי בני ובנותי מרחוק ומקצה הארץ. כיוצא בדבר אתה אומר כי מה טובו ומה יפיו דגן בחזרים ותירוש יגובב בתולות. והוא הדין לדגן. וכן בהרבה מקראות (אקצר אחת) (תקצר) מידת הניגון מלה אחת. ופעמים שהוא מיסב המלה בשעם אחר. מפני משקל הניגון. כגון אפלה גא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפלה (הלשון הזה לא נמצא במקרא במקום אחד) הראשון אפלה והשני אפולה. וכל זה הניגון גורם. אף כאן אומר הנביא הביאי בני מרחוק והוא הדין לבנותי ובנותי מקצה הארץ. והוא הדין לבני. את מי תביאו: (ז) לכל הנקרא בשמי. תביאו לכבודי:

ככל הצריך לו והכנתי הכל כלומר אע"פ שעצרו בגולה

מצודת דוד

גאלתיך. כי הלא ממצרים גאלתיך וקראתי או בשמך שאתה שלי עמי ובני בכורי: (ב) כי תעבור במים. ותהיה קרוב להיות נטבע בהם: ובנהרות. אף אם תעבור בנהרות השוטפים לא ישטפוך: לא תכוה. לא תהיה נכוה מן האש ואף הלהב לא יבער בך ר"ל אף אם תהיה בעומק הצרות לא תכלה נביאים וכתובים - ישעיה / נביאים וכתובים המפואר [עמוד 509] {726077}

מצודת ציון

תכוה. ענין חרוך ושריפה כמו מכות אש (ויקרא יג) (א) כפרך. ענין פדיון: (ד) יקרת. מלשון יקר וחשוב: (ו) תכלאי. ענין מגיעה כמו ויכלא הודפס מאתר אוצר החכמה